ΕΣΤΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΝΔΕΚΑΤΟΣ

1881

[ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ]

ΤΙΜΑΤΑΙ ΦΡ. 6.—ΑΕΔΕΜ. ΦΡ. 8

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΑΥΡΙΩΤΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ.

ΑΘΗΝΗΣΙ
Γραφείον τῆς Ἑστίας: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

1881

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

Ἀριθ. 286 – Λεπτὰ εἴκοσι.

ΕΤΟΣ ΣΤ'

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος ἑνδέκατος — Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἀθήναις, φρ. 10, ἐν ταῖς ἐπαρχίαις φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20.–Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶνε ἐτήσιαι.–Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6 — 21 Ἰουνίου 1881

ΔΕΝ ΠΕΙΡΑΖΕΙ

— Ἡ ἀληθὴς πληγὴ τῆς Ἑλλάδος εἶναι τὸ *δὲν πειράζει*, μοὶ ἔλεγε μίαν ἑσπέραν ὁ μακαρίτης Παλάσκας.

Ποσάκις, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐν Παρισίοις διαμονήν του, διήλθομεν ὥρας ὁλοκλήρους συνομιλοῦντες περὶ τῶν τῆς Ἑλλάδος! Καὶ εἰς τί ἄλλο περιστρέφεται συνήθως ἡ ὁμιλία τῶν εἰς τὰ ξένα συναντωμένων Ἑλλήνων; Τὸν ἤκουον δὲ μετὰ νέας πάντοτε τέρψεως. Ἡ ἀγνότης τοῦ πατριωτισμοῦ, ἡ ὀρθότης τῶν σκέψεων, ἡ μακρά του πεῖρα τῶν προσώπων καὶ τῶν πραγμάτων, τὰ ἀνέκδοτα διὰ τῶν ὁποίων ἐποίκιλε τὴν ὁμιλίαν, ἡ χάρις τῆς ἐκφράσεως, μοὶ ἀπετέλουν τερπνοτάτην ἅμα καὶ διδακτικὴν τὴν συναναστροφὴν τοῦ ἀληθῶς χρηστοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου.

Δὲν ἤμεθα πάντοτε καὶ κατὰ πάντα σύμφωνοι εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν καθ' ἡμᾶς. Ἴσως δὲ ἡ ἐκ μέρους μου ἀσυμφωνία ἐπήγαζε μᾶλλον ἐκ τῆς ἐπιθυμίας τοῦ νὰ τῷ δίδω ἀφορμὴν ὁμιλίας ἢ ἐκ πεποιθήσεως ἐναντίας. Ὁ Παλάσκας τὴν ἀπέδιδεν εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς αἰσιοδοξίας, τὴν ὁποίαν μοὶ προσέτριβεν. Ἐγὼ δὲ, παίζων, ἐξήγουν τὰς πρὸς τὸ ἀπαισιόδοξον τάσεις του διὰ τῆς διαφορᾶς τῆς ἡλικίας, καὶ τῷ ἔλεγον, — ὅπερ ἄλλως τε ἀληθὲς, — ὅτι ἐν Ἑλλάδι ὅπου λευκαὶ τρίχες ἐκεῖ καὶ μεμψιμοιρία, ὅσῳ δὲ λευκότεραι, τόσῳ μεγαλειτέρα ἡ μεμψιμοιρία.

Τοῦτο ἐφαρμόζεται ἀπανταχοῦ τῆς γῆς. Αἱ ἐντυπώσεις τὰς ὁποίας ἐλάβομεν ὑπὸ τὸ πρίσμα τῆς νεότητος διατηροῦσιν ἰδιάζουσαν μέχρι τέλους χάριν ἐντὸς τῆς μνήμης τοῦ ἀνθρώπου· ἐνίοτε δὲ γηράσκοντες ἀποδίδομεν εἰς τὰ πρὸ ἡμῶν ἀντικείμενα ἐλλείψεις, ἐνῷ μόνοι πταίουσιν οἱ μεταβληθέντες ὀφθαλμοὶ ἡμῶν. Ἴσως ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι πρόσθετοι ἀφορμαὶ δικαιοῦσαι καὶ ἄλλως τὸ πρᾶγμα. Ἀλλὰ φοβοῦμαι μὴ τὸ ἔσως μου τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὅτι κατατάσσομαι ἤδη κ' ἐγὼ εἰς τὴν σειρὰν τῶν δικαιώματι ἡλικίας μεμψιμοιρούντων.

Ὅπως δήποτε, ὁ Παλάσκας παρεδέχετο ἐν μέρει τὴν ἔνστασίν μου ταύτην. Παρεδέχετο καὶ τὴν ἰσχὺν τῶν ἱστορικῶν λόγων δι' ὧν, ἐξηγῶν τὰ κακῶς ἔχοντα παρ' ἡμῖν, ἀπεπειρώμην νὰ ἀναδείξω τὸ ἐφήμερον αὐτῶν. Πρὸ πάντων δὲ ἐσυμφωνοῦμεν εἰς τὰς περὶ μέλλοντος ἐλπίδας. Ὦ! ὡς πρὸς τοῦτο ἡ πεποίθησίς του ἦτο πλήρης καὶ ἀκράδαντος. Ἀλλὰ δὲν τὸν ἐμπόδιζεν αὕτη ἀπὸ τοῦ νὰ βλέπῃ καὶ νὰ λέγῃ τὰς ἀσχημίας τοῦ παρόντος, τὰς ὁποίας κατὰ μέγιστον μέρος ἀπέδιδεν, ὡς ἔλεγεν, εἰς τὸ *δὲν πειράζει*.

— Βλέπεις τὰ πράγματα ἐκ τοῦ πλησίον, τῷ ἔλεγον, καὶ διὰ τοῦτο μεγαλοποιεῖς τὸ κακόν. Ἂν ἐξετάσῃς τῆς ὡραιοτέρας χειρὸς τὸ δέρμα διὰ τοῦ μικροσκοπίου, θὰ ἀνακαλύψῃς ἐπ' αὐτῆς ἀηδίας, τὰς ὁποίας ὁ ὀφθαλμὸς δὲν ὑποπτεύεται. Μὴ διὰ τοῦτο ἐλαττοῦται ἡ ὡραιότης τῆς χειρός, τὴν ὁποίαν θαυμάζει ὁ γυμνὸς ὀφθαλμός σου; Διὰ νὰ κρίνῃς ἀσφαλῶς βλέπε ἐξ ἀποστάσεως τὰ πράγματα, ἐξ ἀποστάσεως ἱκανῆς ὅπως συγκρίνῃς τὰ ἐν Ἑλλάδι μὲ τὰ ἀλλαχοῦ συμβαίνοντα. Διότι, ἐπὶ τέλους, μὴ δὲν εἶναι ἀνθρώπινα τὰ καθ' ἡμᾶς; Μὴ ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ὁ αὐτὸς περίπου πανταχοῦ καὶ πάντοτε;

— Ναί, ἀπεκρίνετο μειδιῶν ὁ Παλάσκας, ἀλλ' ὁ Ἕλλην εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἄνθρωπος, ὥστε τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματά του προσλαμβάνουσι τύπον δυνατώτερον ἢ ἀλλαχοῦ τῆς γῆς.

Ναί, ἐπανελάμβανε σπουδαιότερον· ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὁ αὐτὸς πανταχοῦ. Οἱ αὐτοὶ λόγοι προκαλοῦν καὶ τὴν μόρφωσιν τῶν κακιῶν καὶ τὴν διόρθωσίν των. Πανταχοῦ ὑπάρχει καὶ χρηστότης καὶ κακοήθεια. Βεβαίως δὲ, παρ' ἡμῖν ἡ ἀναλογία τῆς μὲν πρὸς τὴν δὲ δὲν εἶναι πρὸς ζημίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὄχι, δόξα τῷ Θεῷ! Ἡ μόνη διαφορὰ εἶναι, ὅτι ἀλλαχοῦ ἡ διαφθορὰ στηλιτεύεται εὐκολώτερον ἢ παρ' ἡμῖν. Ἐν Ἑλλάδι τὴν προστατεύει τὸ *αἰώνιον δὲν πειράζει*. Δὲν πειράζει τοῦτο, δὲν πειράζει ἐκεῖνο! Ἡ ἀνοχὴ τοῦ Ἕλληνος εἶναι ἀπεριόριστος! Ἀνθρώπινον θὰ μοῦ εἴπῃς καὶ τοῦτο; Ἢ θὰ μοῦ φέρῃς τοὺς ἱστορικούς σου καὶ πάλιν λόγους πρὸς ἐξήγησίν του;

— Ἴσως, ὑπέλαβον, ἡ ὑπερβολικὴ αὕτη ἀνοχὴ εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἀναγκαία ἀντίδρασις τῆς ὑπερβολικῆς πρὸς τὸ ψέγειν τάσεως τοῦ Ἕλληνος. Ἐξμεθα τοσοῦτον φιλόψογοι, ἀνακαλύπτομεν μετὰ τοσαύτης εὐκολίας τὰ ἐπιλήψιμα καὶ ὅπου συχνάκις δὲν ὑπάρχουσιν, ὥστε συναισθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξουδετερώσωμεν κάπως τὴν κακολογίαν καὶ νὰ παρηγορήσωμεν ἴσως ἑαυτοὺς διὰ τῆς παραβλέψεως, διὰ τοῦ *δὲν πειράζει*.

Ἡ παρένθεσίς μου αὕτη ἦτο ἀντίφασις πρὸς τὴν θεωρίαν μου, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι πανταχοῦ

ὁ αὐτός, τὰ δὲ καθ' ἡμᾶς ἁπλῶς ἀνθρώπινα· διότι παρεδεχόμην ὅτι, ὡς πρὸς τὸ φιλόψογον τοὐλάχιστον, ἐξέχει ὁ Ἕλλην. Ἀλλ' ὁ Παλάσκας δὲν ἐπωφελήθη τῆς εὐκαιρίας ὅπως μοὶ προσάψῃ τὸ ἀνακόλουθον τῶν παρατηρήσεών μου. Ἐγερθεὶς ἐπεριπάτει κατὰ τὴν συνήθειάν του ἐντὸς τοῦ δωματίου, ψιθυρίζων κατ' ἀρχὰς μετὰ πικρᾶς εἰρωνείας: *δὲν πειράζει, δὲν πειράζει!* Ἔπειτα ἐσιώπησε καὶ ἐφαίνετο ἀναπολῶν παρελθόντα πράγματα.

Ἐγὼ δ' ἐσκεπτόμην κατ' ἐμαυτὸν ὅτι δύναται ἴσως καὶ ἄλλως νὰ ἐξηγηθῇ ἡ Ἑλληνικὴ ἀνοχή: Διὰ τοῦ ὑπερβάλλοντος πατριωτισμοῦ. Ποσάκις ἤκουσα ὅτι δέον νὰ συγκαλύπτωμεν τὰς ἀσχημίας ἡμῶν διὰ νὰ μὴ τὰς ἴδωσι δῆθεν οἱ ξένοι. Ὡσεὶ ἐπερίμενον οἱ ξένοι νὰ τὰς ἀπακαλύψωμεν ἡμεῖς διὰ νὰ τὰς ἴδωσι! Δημοκρατοῦσιν οἱ οὕτω σκεπτόμενοι, ὅτι ἡ συγκάλυψις εἶναι μᾶλλον ἀξιόμεμπτος ἢ ἡ ἀσχημία αὐτή. Ἐμφορεῦται ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τοῦ διατυπουμένου ἐν τῷ γαλλικῷ ῥητῷ, ὅτι πρέπει νὰ πλύνωμεν κατ' ἰδίαν τὰ ἄπλυτά μας. Ἀλλ' ἡ παροιμία δὲν λέγει ὅτι πρέπει καὶ νὰ μένωσιν ἄπλυτα.

Αἴφνης ὁ Παλάσκας διακόψας τὸν περίπατόν του ἐστάθη ἐνώπιόν μου.

— Ἠξεύρεις τί μοῦ ἦλθεν εἰς τὸν νοῦν;

— Λέγε, ἀπεκρίθην.

— Πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ὅτε τὸ Καφενεῖον τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος ἦτο εἰς τὴν ἀκμήν του καὶ ἐχρησίμευεν ὡς γενικὸν τῶν Ἀθηναίων συνεντευκτήριον, ἐπλήρονα θερινήν τινα ἑσπέραν τὸν καφέν μου καὶ ἡτοιμαζόμην νὰ ἀναχωρήσω, ὅτε ἔμπροσθεν τοῦ καφενείου διῆλθεν ἄνθρωπος μεσόκοπος, ταξειδιώτης μόλις ἀφιχθεὶς κατὰ τὸ φαινόμενον. Ἐφόρει κασκέτον πεπαλαιωμένον μᾶλλον, τὸν ἠκολούθει δὲ Μελιταῖος ἀχθοφόρος βαστάζων τὰ ὀλίγα πράγματά του. Ἐπέσυρεν ὁ ἄνθρωπος τὴν προσοχήν μου, διότι δύο ἢ τρεῖς ἐκ τῶν πρὸ τοῦ καφενείου καθημένων ἠγέρθησαν μετὰ σπουδῆς ἅμα τὸν εἶδον διὰ νὰ τὸν χαιρετίσωσι διὰ τοῦ φιλικωτέρου *Καλῶς ὥρισες*. Ἐξηκολούθησεν ἐκεῖνος τὸν δρόμον του ἀναβαίνων τὴν ὁδὸν Αἰόλου, μὲ τὸν ἀχθοφόρον κατόπιν του. Ἐγὼ δὲ ἐγερθεὶς ἠκολούθουν εἰς ὀλίγην ἀπόστασιν τὴν αὐτὴν ὁδόν, χωρὶς νὰ βιάζωμαι, διότι ἦτο θερμὴ ἡ ἑσπέρα. Ἐν τούτοις οἱ πλεῖστοι τῶν πρὸς ἡμᾶς ἐρχομένων ἐδεξιοῦντο τὸν προπορευόμενόν μου ξένον· τινὲς τὸν ἠσπάζοντο, ἄλλοι ἔσφιγγον τὴν χεῖρά του. Ἡ ὑποδοχὴ ἦτο γενικὴ καὶ ἐγκάρδιος καὶ ἐμαρτύρει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἦτο ἄγνωστος, οὐδὲ ὁ τυχών. Ἡ περιέργειά μου ἠρεθίσθη. Τίς εἶναι ἄρά γε; Πῶς νὰ μὴ τὸν γνωρίζω;

Ἐκεῖ, βλέπω μακρόθεν ἐρχόμενον τὸν. . . Δὲν σοὶ λέγω τὸ ὄνομά του. Τὸν γνωρίζεις καὶ τὸν τιμᾷς, καθὼς κ' ἐγὼ τὸν ἐκτιμῶ ὡς ἕνα τῶν ἐντιμοτέρων συμπολιτῶν μας, κατέχοντα θέσιν ὑψηλὴν καὶ ἀνεξάρτητον, καὶ ἐπαξίως ἀπολαύοντα τῆς γενικῆς ὑπολήψεως. Ἅμα ἐπλησίασε καὶ ἀνεγνώρισε τὸν κασκετοφόρον μου ξένον, τὸν προϋπήντησε καὶ αὐτὸς μὲ ἓν ἐγκάρδιον *Καλῶς ὥρισες*, καὶ σταθεὶς τὸν ἠσπάσθη καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης παρειᾶς. Ἐστάθην καὶ ἐπερίμενα τὸν φίλον. Ἐπὶ τέλους θὰ ἱκανοποιήσω τὴν κορυφωθεῖσαν ἤδη περιέργειάν μου.— Δὲν μοῦ λέγεις τὸν ἠρώτησα, ἅμα ἐπλησίασε, ποῖος εἶναι τοῦ λόγου του;

— Οὔφ, ἀδελφέ! ἐψιθύρισε μετὰ προφανοῦς ἀηδίας, φυσῶν διὰ τῶν χειλέων καὶ σείων βιαίως τὰ δάκτυλα τῆς δεξιᾶς του, ὡσεὶ προσεπάθει νὰ ἀποπτύσῃ τὸν δοθέντα διπλοῦν ἀσπασμὸν καὶ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ῥύπον τῆς χειραψίας ἐκείνης.

Ἠπόρησα καὶ ἐπανέλαβον τὴν ἐρώτησίν μου. Μοὶ εἶπε τὸ ὄνομα. Δὲν ἐγνώριζα τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ μοὶ ἦτο γνωστὸν τὸ ὄνομά του καὶ τὸ ἐνθυμήθην ἀμέσως, διότι εἶχεν ἀντηχήσει πρό τινων ἐτῶν καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὅτε ἐδικάζετο ἐπὶ πλαστογραφίᾳ! Ἦτο δημόσιος ὑπάλληλος, κατεδικάσθη δὲ εἰς πολυετῆ δεσμά. Ἡ ποινή του ἔλυσεν καὶ ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς ἀναγκαστικῆς εἰς τὸ φρούριον τοῦ Παλαμηδίου διαμονῆς του. Καὶ ἰδοὺ πῶς τὸν ὑπεδέχοντο οἱ ἀνεκτικοὶ συμπολῖται του, καὶ τοὺς τοῖς ἄλλοις ὁ ἀκέραιος ἀνώνυμός μου. Διότι εἶναι βαθεῖαι αἱ ῥίζαι τοῦ *δὲν πειράζει* εἰς τὴν κοινωνίαν μας.

— Τί ἀπέγεινεν ὁ πλαστογράφος; ἠρώτησα.

— Ἀγνοῶ. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θὰ κατέχῃ θέσιν καλὴν ἐν τῇ δημοσίᾳ ὑπαλληλίᾳ. Τὸ παρελθόν του δὲν εἶναι σύστασις δι' αὐτόν, ἀλλὰ *δὲν πειράζει*. Ἐὰν τὸν ὑποστηρίζῃ ὁ βουλευτὴς τῆς ἐπαρχίας του, πῶς ὁ ὑπουργὸς νὰ τῷ ἀρνηθῇ τὸν διορισμόν του; Ἐπὶ τίνι λόγῳ; Κἂν ὁ ὑπουργὸς αὐτὸς δὲν λέγῃ τὸ *δὲν πειράζει*, τὸ ἐπαναλαμβάνουσι κατὰ κόρον οἱ περὶ αὐτόν. *Δὲν πειράζει!*

Ἀναμφιβόλως, ἐξηκολούθησε λέγων μετά τινα σιωπήν, ἡ κοινωνία ἀναγνωρίζει καὶ τιμᾷ τὸν ἔντιμον, διακρίνει δὲ κάλλιστα τὸν ἄξιον ἀπὸ τοῦ μὴ ἀξίου ὑπολήψεως. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει ἡ διάκρισις αὕτη νὰ μὴ ἐκφράζηται ταπεινῇ τῇ φωνῇ καὶ ἐν παραβύστῳ. Πρέπει τὸ κακόν, ὅπου καὶ ἂν εὑρεθῇ νὰ στιλιτεύηται καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ ὑπὸ τῆς κοινῆς γνώμης, πρὸ πάντων τῆς κοινῆς γνώμης. Πρέπει νὰ ἐκλείψῃ τὸ *δὲν πειράζει*. Ὅταν αἱ ἀπαίσιαι αὗται λέξεις παύσωσι νὰ ἀντηχῶσιν αἰωνίως εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ὦτα, τότε δύνασαι, σὺ ὁ αἰσιόδοξος, νὰ πιστεύσῃς ὅτι ἤγγισεν ἀληθῶς ἡ διόρθωσις τῶν κακῶν ἐγόντων.

— Ἀλλ' ἴσως, ὑπέλαβον μετά τινος δειλίας, ἴσως τὸ κακὸν ἠλαττώθη ἤδη ἀπὸ τῆς θριαμβευτικῆς ἐν Ἀθήναις εἰσόδου τοῦ πλαστογράφου ἐκείνου. Ἴσως ὁ ἀνώνυμος φίλος σου δὲν θὰ τὸν ἠσπάζετο σήμερον ἐπιστρέφοντα ἐκ τοῦ Παλαμηδίου.

— Ἔλθε, ἀπήντησεν ὁ Παλάσκας. Καὶ ἠλλάξαμεν ὁμιλίαν.

Δ. Βικέλας.

Ο ΙΑΤΡΟΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ

[Μυθιστορία Ι. Ρουφφίνη.—Μετάφρ. Ἀγγέλου Βλάχου].

Συνέχεια τοῦ σελ. 369.

ΙΒ'.

Ἐν τῷ κήπῳ.

— Κυττάξετε τί ὡραῖον τάπητα ἥπλωσεν ἐπίτηδες ἡ φύσις ὑπὸ τοὺς πόδας σας! ἔλεγεν ὁ Ἀντώνιος μετ' ὀλίγας ἡμέρας, περιάγων τῆς μὶς Δάϊσεν ἐν τῷ κήπῳ.

Ὁ ἄνεμος εἶχε παύσει τὴν νύκτα, καὶ τὸ ἔδαφος ἐκάλυπτε παχὺ στρῶμα ἀνθέων λεμονέας καὶ πορτοκαλλέας, τάπης χιονώδης, ὃν διέστιζον ἄφθονοι μήκωνες.

— Θὰ ἔχετε νὰ μοῦ προσφέρετε ὅμοιον τάπητα, ὅταν ἔλθω εἰς Δάϊσεν;

— Ὁ ἰδικός μου δὲν θὰ ἦνε τόσον πλούσιος καὶ λαμπρὸς, ἀπήντησεν ἡ Λουκία. Θὰ εὕρετε ὅμως εἰς Δάϊσεν, ἐξηκολούθησε λέγουσα μετά τινος ὑπερηφανείας, εἰς πᾶσαν ὥραν τοῦ ἔτους, ὅ,τι δὲν εὑρίσκετε εἰμὴ μόνον εἰς τὴν πατρίδα μου, ἀληθινὴν ἀγγλικὴν χλόην, μαλακὴν ὡς βελοῦδον καὶ ἀμιμήτου πρασίνου χρώματος.

— Θὰ τὴν θαυμάσω ἐξ ὅλης καρδίας, εἶπεν ὁ Ἀντώνιος, κ' αἰσθάνομαι μάλιστα ἐκ προοιμίων διάθεσιν νὰ θαυμάσω πᾶν ὅ,τι ἀγγλικόν.

— Ἀλήθεια; ἐφώνησε χαρμοσύνως καὶ θριαμβικῶς ἡ Λουκία. Ὦ! τότε ἐλᾶτε γρήγορα εἰς τὴν Ἀγγλίαν· ἐγὼ θὰ γείνω ὁδηγός σας.

— Τότε πρέπει ν' ἀργήσω πολὺ ἀκόμη, εἶπεν ἀστειευόμενος ὁ ἰταλός. Ἐλησμονήσατε ὅτι πρόκειται νὰ μείνετε ἐδῶ καὶ νὰ κτίσετε μάλιστα καὶ ἐξοχικὴν οἰκίαν, δὲν ἠξεύρω διὰ ποῖον;

— Πῶς τὸ ἤθελα! Θ' ἀπεφασίζα εὐχαρίστως νὰ ζήσω ἐδῶ ὅλην μου τὴν ζωήν, ἀπήντησεν ἡ Λουκία ἐν ἁπλότητι.

— Ἀληθῶς θὰ τὸ ἀπεφασίζατε; ἀνέκραξεν ὁ Ἀντώνιος συγκεκινημένος καὶ περιπόρφυρος.

Ἡ Λουκία τὸν ἐθεώρησε.

— Ἀλλὰ δὲν σᾶς εἶνε δυνατὸν, προσέθηκε σοβαρῶς καὶ μετά τινος ἀποθαρρύνσεως. Γνωρίζετε ὅτι δὲν σᾶς εἶνε δυνατόν· τί θὰ ἔλεγεν ὁ κόσμος, προσέθηκεν, ἀποπειρώμενος νὰ γελάσῃ, ἂν ἡ θυγάτηρ τοῦ Σὶρ Ἰωάννου Δάϊσεν ἄφινε τὴν κοινωνικήν της θέσιν καὶ ἤρχετο νὰ ταφῇ εἰς ἄσημον ἰταλικὸν χωρίον!

Διεκόπη μικρὸν, οἱονεὶ ἀναμένων ἀπάντησιν, εἶτα δ' ἐξηκολούθησε.

— Ἡ κοινωνικὴ τάξις καὶ ὁ πλοῦτος εἶνε ἀλύσεις χρυσαῖ, ἀλλ' ἀλύσεις πάντοτε. Δὲν εἶπεν ὁ Σενέκας ὅτι μεγάλη περιουσία εἶνε μεγάλη δουλεία;

— Καὶ εἶπεν ἀλήθειαν, φοβοῦμαι, ἀπήντησεν ἡ Λουκία μετὰ στεναγμοῦ, ὃν δὲν ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ.

Οἱ δύο νέοι ἐξηκολούθησαν τὸν περίπατον αὐτῶν σωπηλοί. Ἦσαν δ' εὐχάριστον ἀληθῶς θέαμα, βαδίζοντες ἐγγὺς ἀλλήλων. Ὁ μὲν Ἀντώνιος μετριάζων τὸ βῆμά του πρὸς τὸ βῆμα τῆς Λουκίας καὶ ὑποστηρίζων αὐτὴν μετὰ τρυφερᾶς μεριμνης· ἡ δὲ Λουκία στηριζομένη ἐπ' αὐτοῦ πλήρης πεποιθήσεως κ' εὐτυχίας· ἀμφότεροι νέοι, κομψοὶ, ὡραῖοι, φέροντες τὸν τύπον φύσεως εὐγενοῦς, καὶ τοσοῦτον ἐν τούτοις διαφέροντες ἀλλήλων· ἡ μὲν Λουκία ξανθὴ καὶ ἱλαρὰν ἔχουσα τὴν μορφὴν, ὁ δὲ Ἀντώνιος μελάχρους καὶ πλήρης ἐνεργητικότητος· ἡ νεαρὰ ἀγγλὶς κλίνουσα ἐπιχαρίτως τὴν ἀγγελικήν της κεφαλὴν, ὡς ἄνθος ζητοῦν στήριγμα, ὁ δὲ ἰταλὸς ἀνατείνων τὴν κεφαλήν του, ὀρθίαν καὶ ὑπερήφανον· τὸ βάδισμα τῆς πρώην ἀρρώστου ἐλαφρὸν καὶ οὕτως εἰπεῖν παιδικὸν, τὸ δὲ τοῦ ἰατροῦ ἀσφαλὲς καὶ σταθερὸν, ὡσανεὶ κατέκτα βαθμηδὸν τὸ ἔδαφος ἐφ' οὗ ἐπάτει. Ἀντίθεσις καὶ ἁρμονία συγχρόνως! σύνδεσμος τῆς ἰσχύος καὶ τῆς ἀδυναμίας! Ἑκάστος χαρακτὴρ τοῦ ἑνὸς ἀνεδείκνυε τοὺς χαρακτῆρας τοῦ ἄλλου.

Ἐνῷ ὁ ἰατρὸς Ἀντώνιος καὶ ἡ μὶς Δάϊσεν, παρὰ πάντας αὐτῶν τοὺς στεναγμοὺς καὶ τὰ λυπηρὰ προαισθήματα, ἀπήλαυον ἀμφότεροι τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ πρώτου ἐκείνου πρωϊνοῦ περιπάτου, περιῆγον ἀκουσίως εἰς σκληρὰν ἀμηχανίαν ἀπροσδόκητόν τινα μάρτυρα τῆς συνεντεύξεώς των. Ὁ Βαττίστας ἦτο φυσικῶς καθ' ἑκάστην ἐν τῷ παυδοχείῳ, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν τῷ κήπῳ, ὅπου ἐκάπνιζε τὴν πίπαν του, καὶ παρετήρει κυρίως τὴν μὶς Δάϊσεν, ἴσως ἵνα διαλύσῃ τοὺς δισταγμοὺς, οὓς εἶχεν ἔτι περὶ αὐτῆς· ἀλλ' ὁ Σὶρ Ἰωάννης εἶχε παραπονεθῇ κατὰ τῆς δυσαρέστου ὀσμῆς τοῦ καπνοῦ, ἥτις ἐπλήρου τὰ δώματά του, καὶ ὁ Βαττίστας ἐπομένως εἶχε παραιτήσει τὸ κάπνισμα, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ παραιτηθῇ τῶν παρατηρήσεών του, ἃς ἐξηκολούθει πάντοτε, μασῶν τὸν καπνόν του πρὸς παρηγορίαν του.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ Λουκία δὲν εἶχέ ποτε ἐξέλθει τῆς οἰκίας, ὁ ἐραστὴς τῆς Σπεράντσας δὲν ὑπέθετεν αὐτὴν τοσοῦτον πλησίον τῆς σκοπιᾶς του. Θορυβηθεὶς, ἔφυγε καὶ ἐκρύβη μακρὰν τῶν δύο περιπατητῶν, ἐλπίζων νὰ κατορθώσῃ νὰ φύγῃ, ἅμα ὡς ἐκεῖνοι ἤθελον ἐπιστραφῆ.

Ἀλλὰ πρὸς μεγάλην του ἀμηχανίαν, ἀντὶ νὰ ἐπιστραφῶσιν οἱ δύο νέοι, ἐξηκολούθησαν τὸν περίπατον αὐτῶν κατ' εὐθεῖαν, καὶ τοῦ ἀπέκοψαν τὴν πρὸς τὴν θύραν τοῦ κήπου ἔξοδον· οὕτω δὲν ὑπελείφθη εἰς τὸν ταλαίπωρον Βαττίσταν εἰμὴ ἓν τῶν δύο: νὰ ἀψηφήσῃ τὴν συνάντησίν των, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἤθελε, ἢ νὰ κρυβῇ ἐπαισχύντως ὄπισθεν κορμοῦ τινος δένδρου. Τοῦτο καὶ ἔπραξε· ἀλλὰ τὸ διορατικὸν βλέμμα τοῦ ἰατροῦ ἀνεκάλυψε ταχέως τὸν φυγάδα.

— Ἰδέτε τὸν δοῦλόν σας, εἶπεν ὁ Ἀντώνιος. Ἰδέτε πῶς κρύπτεται ὄπισθεν τῶν δένδρων, ἵν' ἀ-

ποφύγῃ τὴν παρουσίαν σας. Πηγαίνωμεν κατ' εὐθεῖαν ἐπάνω του. Ἂς τὸν στενοχωρήσωμεν μέχρι τῶν τελευταίων του ὀχυρωμάτων.

— Ὄχι, ἀπεκρίθη περιεσκεμμένη ἡ Λουκία.

— Μήπως εἶσθε κουρασμένη; Θέλετε νὰ καθίσετε; ἠρώτησεν ὁ Ἀντώνιος.

— Ὄχι ἀκόμη, εὐχαριστῶ· προτιμῶ νὰ περιπατήσω ὀλίγον.

Καὶ ἐξηκολούθησαν περιπατοῦντες. Ἡ Λουκία ἦτο πάντοτε περίφροντις.

— Ὑποθέσατε, εἶπεν αἴφνης, ὅτι πηγαίνετε εἰς Λονδῖνον, καὶ ἐγκαθίστασθε ἐκεῖ.

Ὁ Ἀντώνιος ἐθεώρησεν αὐτὴν μετὰ προφανοῦς ἐκπλήξεως.

— Ἂς τὸ ὑποθέσωμεν, ἀπεκρίθη· τί ὄφελος θὰ εἶχα;

— Ἀλλά, εἶπεν ἡ Λουκία, μὲ τὰς γνώσεις σας, μὲ τὴν ἐπιστημονικήν σας ἱκανότητα, καὶ μὲ τὴν συμπάθειαν τὴν ὁποίαν σᾶς ἔχει ὁ πατήρ μου, θ' ἀποκτήσετε ταχέως μεγάλην πελατείαν καὶ περιουσίαν.

— Δὲν ἐσυμφωνήσαμεν, εἶπεν ὁ Ἀντώνιος μειδιῶν, ὅτι ἡ περιουσία δύναται νὰ ἦνε ἐμπόδιον μᾶλλον;

— Ἀληθῶς, ἀπήντησεν ἡ Λουκία, ταραχθεῖσα κάπως. Ἐν τούτοις εἶνε τόσον φυσικὸν νὰ προσπαθῇ τις νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν του.

— Συμφωνῶ· ἀλλ' ἡ περιουσία ἤθελε τάχα βελτιώσει τὴν θέσιν μου; εἶπεν ὁ Ἀντώνιος ἀμφιβάλλων. Ἰδοὺ τὸ ζήτημα. Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ σχέδιόν σας δὲν ἔχει πρακτικὰς δυσκολίας, ἂς ὑποθέσωμεν μάλιστα ὅτι ἀποκτῶ περιουσίαν, καὶ γίνομαι πλούσιος. Πρὸς τίνα σκοπόν; καὶ πλὴν τούτου, ἀντὶ ποίας θυσίας; θὰ ἐκπατρισθῶ, θὰ ἐγκαταλείψω ὅ,τι μοῦ ἀρέσκει, ὅ,τι εἶχα συνειθίσει, ὅ,τι μοῦ τέρπει τὴν καρδίαν καὶ τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν μητρικήν μου γλῶσσαν, τὸν ἀγαπητόν μου ἥλιον, τὴν κυανῆν αὐτὴν θάλασσαν, τοὺς ποστοκαλλεῶνας αὐτοὺς οἵτινες μοῦ φέρουν τὴν εὐώδη ἀνάμνησιν τῆς προσφιλοῦς μου Σικελίας. Ἡ ἀπώλεια ὅλων αὐτῶν, ἥτις διὰ πολλοὺς θὰ ἦτο ἴσως ἀδιάφορος, θὰ ἦτο σκληρὰ δι' ἐμέ, ἀλλ' ἀνεκτὴ ἐπὶ τέλους, ἂν ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπὸς ἦτο ἄξιος τῆς θυσίας. Ἀλλ' ἀκριβῶς τοιοῦτος σκοπὸς δὲν ὑπάρχει δι' ἐμέ. Ἡ μήτηρ μου, δόξᾳ τῷ Θεῷ, ἔχει ὅσα χρειάζεται· οἱ ἄλλοι μου συγγενεῖς εἶνε πλούσιοι. Ὡς πρὸς ἐμέ, δὲν δύναμαι ἀληθῶς νὰ ἐννοήσω κατὰ τί ἡ περιουσία ἤθελεν αὐξήσει τὰς ἀνέσεις μου.

Ὁ Ἀντώνιος διεκόπη, ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς ὠχρότητος, ἥτις ἀντικατέστησε τὴν ζωηρὰν χροιὰν τῶν παρειῶν τῆς Λουκίας.

— Ἠκουράσθητε, εἶπεν· ἂς ἐπιστρέψωμεν.

Ὅσα εἶπε καὶ ὅσα ἀπεσιώπησεν ὁ ἰατρὸς ἐτάραξαν ἰσχυρῶς τὴν ἔμφυτον αἴσθησιν τῆς Λουκίας. Ἡ φαινομένη ἀδιαφορία, μεθ' ἧς ἐδέχθη καὶ συνεζήτησεν οὗτος τὴν πρότασίν της, χωρὶς νὰ ὑπαινιχθῇ κἂν τὸν κύριον κατὰ βάθος λόγον, ὅστις εἶχεν ὑπαγορεύσει τὴν εὐχὴν τῆς νεάνιδος, τουτέστι νὰ ζήσῃ καὶ αὐτὸς ὅπου ἐκείνη, παρήγαγεν ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὴν Λουκίαν.

— Ἂς ἦνε ὅπως λέγετε, ἐπανέλαβε μετὰ μικρόν· πρέπει ὅμως νὰ παραδεχθῆτε ὁπωσδήποτε, ὅτι ἐν Λονδίνῳ ἡ ἱκανότης καὶ αἱ γνώσεις σας θέλουσιν ἐκτιμηθῆ περισσότερον ἢ ἐδῶ, καὶ ὅτι εἶνε εὐχάριστον τέλος πάντων νὰ ἐκτιμᾶται τις κατ' ἀξίαν. Δὲν εἶσθε, ὑποθέτω, ἐνάντιος εἰς τὴν φήμην.

— Τὴν φήμην! ἐπανέλαβεν ὁ Ἀντώνιος μειδιῶν. Ἐλησμονήσατε πῶς ὁρίζει τὴν δόξαν ὁ Δάντης;

> Non è il romor mondan altro che un fiato
> di vento, ch' or va quindi ed or va quinci*

— Δὲν εἶνε φυσικόν, εἶπεν ἡ Λουκία, εἶνε λυπηρὸν μάλιστα ν' ἀκούῃ τις νέον ἄνθρωπον νὰ ὁμιλῇ ὡς νὰ μὴν ἔχῃ πλέον σπινθῆρα φιλοδοξίας ἐντός του.

— Μὲ συγχωρεῖτε, ἀπήντησε ζωηρῶς ὁ ἰταλός, ἔχω φιλοδοξίαν, φιλοδοξίαν μεγάλην, νὰ ὑπηρετήσω τὸν τόπον μου, καὶ νὰ κάμω ὅ,τι δυνατὸν ὑπὲρ αὐτοῦ.

— Καὶ τί ἐλπίδα ἔχετε νὰ ἐργασθῆτε ὑπὲρ αὐτοῦ καλλίτερα ἐδῶ παρὰ εἰς τὸ Λονδῖνον.

— Πολὺ ἀσθενῆ, βεβαίως· οὐχ ἧττον ἂν συμβῇ τίποτε εἰς τὴν Σικελίαν ἢ εἰς ἄλλο μέρος τῆς χερσονήσου, πολὺ εὐκολώτερα καὶ ταχύτερα δύναμαι νὰ συμμετάσχω ἀπ' ἐδῶ παρὰ ἀπὸ τὸ Λονδῖνον.

— Ἔχετε βαθεῖαν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν τόπον σας! εἶπεν ἡ Λουκία.

— Ποῖος δὲν ἔχει; ἀπεκρίθη ὁ Ἀντώνιος.

— Εἶσθε βέβαιος, ὅτι ὁ ἀγὼν τὸν ὁποῖον ἀγωνίζεσθε εἶνε ὁ δίκαιος ἀγών;

— Τόσον βέβαιος ὅσον πιστεύω εἰς τὸν Θεόν, ἀπήντησεν ὁ ἰατρὸς ἐπισήμως. Διατί αὐτὴ ἡ ἐρώτησις;

— Πρέπει νὰ μοῦ συγχωρήσετε τὰς . . . προλήψεις μου εἶπεν ἡ Λουκία. Ἤκουσα τόσας κατακρίσεις τοῦ ἰταλικοῦ χαρακτῆρος, ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν πατέρα μου ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πολλοὺς ἄλλους τῶν συμπατριωτῶν μου, καὶ ἤκουσα τόσον νὰ κατηγορῆται ἡ φιλελεύθερος μερὶς τῆς Ἰταλίας, ἰδίως ὅτε ἤμην εἰς Ῥώμην ὥστε . . .

Ἡ Λουκία ἐδίστασε.

— Ὥστε ἐκλίνατε νὰ πιστεύσετε, ὅτι ἔχομεν ἄδικον, εἶπεν ὁ Ἀντώνιος περαίνων τὴν φράσιν της. Δὲν μ' ἐκπλήττει τοῦτο, οὐδὲ ὅτι τοιαύτη εἶνε ἡ γνώμη τῶν ἄγγλων. Αἱ συμπάθειαι τῶν ἰσχυρῶν εἶνε σπανίως ὑπὲρ τῶν ἀδυνάτων καὶ τῶν δυναστευομένων. Ἐνθυμεῖσθε πόσον οἱ φίλοι τοῦ Ἰώβ κατεγίνοντο νὰ τὸν πείσωσιν, ὅτι αὐτὸς ἔπταιε διότι κατέκειτο πλήρης πληγῶν ἐπὶ κοπρίας; Τοιαύτη εἶνε ἡ κοινὴ τάσις τοῦ ἀνθρωπίνου ἐγωϊσμοῦ ἐνώπιον τῶν πασχόντων· ν' ἀπαλλαγῇ τῆς πρὸς συμπάθειαν ὑποχρεώσεως. Ὁμολογῶ, ὅτι ὁ ἐθνικός μας χαρακτὴρ ἔχει ἐλαττώματα — καὶ τίνος λαοῦ δὲν ἔχει; — καὶ ὅτι μεταξὺ τῶν πατριωτῶν Ἰταλῶν ὑπάρχουσι καὶ ἄνθρωποι ταραξίαι καὶ κακῶν διαθέσεων. Ἀλλὰ ποῦ δὲν ὑπάρχουσι; Δὲν ἔχω βεβαίως τὴν ἀξίωσιν νὰ παραστήσω τὸν τόπον μου ὡς πρότυπον τελειότητος. Οἱ Ἰταλοὶ εἶνε ἄνθρωποι ὡς καὶ οἱ ἄλλοι· ἔχουν καὶ αὐτοὶ τὰς ἀρετάς των καὶ τὰς ἀδυναμίας των. Ἰδέτε τὸν κόσμον, σπουδάσατε τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους· τί συμπέρασμα θέλετε συναγάγει; Δὲν ἐπικρατεῖ παντοῦ καὶ πάντοτε ἀμοιβαία τις ἀνοχὴ καὶ ἐπιείκεια; Ἀλλὰ — ἐξηκολούθησε λέγων μετ' αὐξούσης ζωηρότητος — πιστεύσατέ με, μὶς Δάδεν, ὅταν σᾶς λέγω, ὅτι εἶμαι ἕτοιμος νὰ κηρύξω, καὶ ἐν ἀνάγκῃ νὰ σφραγίσω διὰ τοῦ αἵματός μου, ὅτι ἡ Ἰταλία εἶνε χώρα εὐγενής, σκληρῶς παραγνωριζομένη, καὶ ὅτι ὁ ἀγὼν αὐτῆς εἶνε ἀγὼν ὑπὲρ ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης. Συγχωρήσατε τὴν ζωηρότητά μου, προσέθηκεν ἠρεμώτερος γινόμενος· ἀλλ' ἂν ἐγνωρίζετε τὸ ἑκατοστὸν τῶν θυσιῶν, αἵτινες ἐγένοντο ὑπὲρ τοῦ ἀτυχοῦς τούτου τόπου, χωρὶς τινος ἄλλης ἀνταμοιβῆς ἐκ μέρους τοῦ κόσμου, ἢ ψυχρᾶς μόνον ἀδιαφορίας, ἠθέλατε συμμερισθῆ, εἶμαι βέβαιος, τὰ αἰσθήματά μου.

Δάκρυα ἐθόλωσαν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς Λουκίας, ὅτε ἀπεκρίθη:

— Ἀλλὰ συμμερίζομαι τὰ αἰσθήματά σας. Ἤθελα τόσον πολὺ νὰ σᾶς ἀκούσω διηγούμενον περὶ τῶν ἀφορώντων τὴν πατρίδα σας.

— Θὰ σᾶς τὰ εἴπω καμμίαν ἡμέραν, τοὐλάχιστον τὰ περὶ τῆς Σικελίας, εἶπεν ὁ Ἀντώνιος· ἀλλὰ τώρα ἔχετε τῇ ἀληθείᾳ ἀνάγκην ἀναπαύσεως, καὶ ἐκτὸς τούτου, ἰδέτε, ἔρχεται ὁ διδάσκαλος τῆς ζωγραφικῆς σας.

Ὁ διδάσκαλος προὐχώρει ἀληθῶς διὰ τοῦ κήπου, βαδίζων πλησίον τοῦ Σὶρ Ἰωάννου καὶ λαλῶν ἀδιακόπως διὰ βροντώδους φωνῆς καὶ μετὰ χειρονομιῶν ἐξάλλων· ἂν ἦτο μόνος ὁ χονδροκέφαλος ἐκεῖνος ἀνθρωπίσκος, ἤθελε παρέλθει, χωρὶς νὰ παρατηρήσῃ τὴν Λουκίαν καὶ τὸν ἰατρόν, ὅσῳ καὶ ἂν προσεπάθησαν ἐκεῖνοι νὰ ἑλκύσωσι τὴν προσοχήν του.

— Δι' ὄνομα Θεοῦ! τί συνέβη; ἠρώτησεν ὁ Ἀντώνιος.

— Δεῖγμα ἀναιδείας ἀκατανόμαστον, ἀνέκραξεν ὁ διδάσκαλος τῆς ἰχνογραφίας, ἱστάμενος αἴφνης καὶ κτυπῶν κατὰ γῆς τὸν πῖλόν του. Πράγματα ἀπίστευτα, φοβερά, τερατώδη. Ἠμπορεῖτε νὰ πιστεύσετε, ὅτι σήμερον ἦλθεν ὁ ὀργανοποιὸς ἀπὸ τὴν Νίκαιαν διὰ νὰ χρηδίσῃ τὸ ἁρμόνιον, καὶ ὅτι ὁ κόμης, μ' ὅλας του τὰς ὑποσχέσεις, ἀρνεῖται νὰ τὸν δεχθῇ καὶ ἰσχυρίζεται ἀναξιοπρεπῶς ὅτι ποτὲ δὲν ὑπεχρεώθη νὰ τοῦ δώσῃ δωμάτιον εἰς τὸ palazzo του; Ἀρνεῖται, κύριε, ἀρνεῖται, ἐνῷ ἔχει ἐμπρός του τὸ πρωτότυπον τοῦ πρακτικοῦ τῆς συνεδριάσεώς μας τῆς 19 Νοεμβρίου 1839, τοῦ ὁποίου ἐγὼ ὁ ἴδιος ἔχω γράψει ἰδιοχείρως κάθε συλλαβήν, . . . ὁ ἄθλιος! Θὰ κάμω δέκα χιλιάδας ἀντίγραφα αὐτοῦ τοῦ πρακτικοῦ καὶ τοῦ πρακτικοῦ τῆς σημερινῆς συνεδριάσεως, καὶ θὰ γράψω ἐπὶ κεφαλῆς μ' ἐρυθρὰν μελάνην τοὺς στίχους αὐτοὺς τοῦ Βερκέτ.

Καὶ ἀπήγγειλε μετ' ἐμφάσεως μεγάλης τοὺς ἑπομένους τέσσαρας στίχους:

> Vile, un manto d'infamia hai tessuto,
> L'hai voluto, sul dosso ti sta;
> Ne per plangere, o vil che farai
> Nessun mai dal tuo dosso il terra*.

— Μάλιστα, . . . θὰ διαδώσω, θὰ διασπείρω αὐτὰ τ' ἀντίγραφα εἰς ὅλην τὴν Ῥιβιέραν, θὰ κάμω νὰ συρίξουν αὐτὸν τὸν εὐγενῆ κόμητα εἰς ὅλους τοὺς δρόμους καὶ τὰς τριόδους, θὰ τὸν καταγγείλω εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ὡς ἀναιδῆ ἀπατεῶνα.

Μετὰ τὴν τρομερὰν αὐτὴν ἀποστροφήν, ὁ ἀνθρωπίσκος ἐσταμάτησεν ἵνα ἀναπνεύσῃ, ἀνέλαβε τὸν πῖλόν του, καὶ μεταβαλὼν αἴφνης φυσιογνωμίαν καὶ ἦθος, εἶπε φιλοφρονέστατα εἰς τὴν μὶς Δάδεν.

— Ἐλπίζω ὅτι ἡ γνωστὴ ἀγαθότης τῆς δεσποινίδος θὰ μὲ συγχωρήσῃ νὰ μὴ τῆς κάμω μάθημα σήμερον. Δὲν εἶμαι εἰς κατάστασιν, καὶ ἐκτὸς τούτου, πρέπει νὰ κάμω διὰ τὴν δυσάρεστον αὐτὴν ὑπόθεσιν μερικὰς ἐνεργείας, αἱ ὁποῖαι ἀπαιτοῦν τὴν παρουσίαν μου εἰς τὴν Βορδιγέραν.

Στρεφόμενος εἶτα πρὸς τὸν Ἀντώνιον, προσέθηκε μετ' ἐπισημότητος αὐτόχρημα κωμικῆς:

— Ἔσο πεπεισμένος, φίλε μου, ὅτι ὁ Σύνδεσμος τῶν Ἐρυθρῶν θὰ μείνῃ νικητὴς εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, ἔστω καὶ ἂν πρόκειται νὰ θυσιάσω ὅ,τι ἔχω.

Ταῦτα δὲ εἰπὼν, ἐφόρεσε πάλιν τοσοῦτον βιαίως τὸν πῖλόν του, ὥστε κατεβίβασεν αὐτὸν μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν του, καὶ ἐτράπη πρὸς τὴν θύραν τοῦ κήπου.

— Θὰ ἐκάμνετε ἴσως καλὰ νὰ τὸν ἀκολουθήσετε, εἶπεν ἡ Λουκία πρὸς τὸν ἰατρόν. Ἂν τυχὸν ἀπαντήσῃ τὸν κόμητα, ἐρεθισμένος καθὼς εἶνε, φοβοῦμαι μὴ συμβῇ κἀνὲν δυστύχημα.

— Μὴν ἀνησυχεῖτε, ἀπήντησεν ὁ Ἀντώνιος μειδιῶν. Μ' ὅλην του τὴν μανίαν, ὁ μικρός μας φίλος εἶνε τὸ εἰρηνικώτερον πλάσμα τῆς γῆς. Ἂν τοῦ τύχῃ ν' ἀπαντήσῃ αὐτὴν τὴν στιγμὴν τὸν κόμητα θὰ τοῦ ἐκφράσῃ πιθανῶς ὅλην του τὴν ἀγανάκτησιν διὰ βαθυτάτου χαιρετισμοῦ, ἢ τὸ πολὺ δι' ἐνδομύχου ἀπαγγελίας μερικῶν ἀνωδύνων στίχων.

* Οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἡ φήμη ἡ ἀνέμου πνοή, ἄλλοτε σήμερον καὶ ἄλλοτε αὔριον. Σ. τ. Μ.

* Σὺ αὐτός, ἄθλιε, ὕφανες πέπλον ἀτιμίας, σὺ τὸ ἠθέλησες, καὶ τώρα τὸν φορεῖς. Ὅσον καὶ ἂν θρηνήσῃς, ἄθλιε, οὐδεὶς δύναται νὰ τὸν ἀποσπάσῃ τῆς ῥάχεώς σου. Σ. τ. Μ.

— Ἀλλὰ διατί ὅλη αὐτὴ ἡ μανία; εἶπεν ἡ Λουκία. Δὲν ἐννόησα τίποτε.

— Πρέπει νὰ σᾶς εἴπω ἐν πρώτοις, ἀπήντησεν ὁ Ἀντώνιος, ὅτι ὁ κόμης εἶνε πρόεδρος καὶ ὁ διδάσκαλός σας ἀντιπρόεδρος τοῦ Συνδέσμου τῶν Ἐρυθρῶν. Τοιοῦτοι σύνδεσμοι εἶνε Ἐρυθροί, Λευκοὶ καὶ Μέλανες, ἀναλόγως τοῦ σκούρου τὸν ὁποῖον φοροῦν τὰ μέλη των, καὶ ἀσχολία των εἶνε νὰ ἔχῃ ἕκαστος ἰδίαν ἐκκλησίαν, εἰς τὴν ὁποίαν νὰ ἐκκλησιάζεται, καὶ ἀξιώματα διάφορα τὰ ὁποῖα νὰ ἱκανοποιοῦν τὴν φιλοτιμίαν μελῶν του. Ἀφοῦ τὰ πλήθη δὲν δύναται τῶν ἄλλως νὰ συμμετέχουν τῆς διοικήσεως τῶν πραγμάτων τοῦ δήμου των, εὑρῆκαν αὐτὴν τὴν διέξοδον, διὰ νὰ ἔχουν εἰς τί νὰ καταγίνωνται καὶ νὰ εὐχαριστοῦν τὴν ἀτομικήν των φιλοδοξίαν.

— Καὶ πῶς, ἰατρέ, διέκοψεν ὁ Σὶρ Ἰωάννης, δὲν ἐκλέγουν οἱ δημόται τοὺς δημοτικούς των συμβούλους, τὸν δήμαρχόν των;

— Νὰ ἐκλέξουν δημοτικοὺς συμβούλους; οὐδὲ εἰς τὸ ὄνειρόν των! ἀνεφώνησεν ὁ ἰατρός. Αἱ κυβερνήσεις μας ἔχουν φοβερὰν ἀποστροφὴν πρὸς τὸ ἐκλογικὸν σύστημα. Θέλετε νὰ μάθετε ποῖος ἐκλέγει τὸν δήμαρχον καὶ τοὺς δημοτικοὺς συμβούλους; Ὁ πρῶην δήμαρχος, ὁ ἐφημέριος καὶ ὁ λοχαγὸς τῶν καραβινοφόρων κάμνουν κατάλογον τὸν ὁποῖον στέλλουν εἰς τὸν διοικητὴν πρὸς ἔγκρισιν. Ὁ διοικητὴς τὸν στέλλει εἰς τὸν γενικὸν ἔφορον τῆς ἐπαρχίας, αὐτὸς τὸν στέλλει εἰς τὸ Τουρῖνον, καὶ ἐκεῖ ἐγκρίνεται ὁριστικῶς. — Ὡς πρὸς τὸ σημερινὸν ζήτημα, προσέθηκε μετὰ μικρὰν παῦσιν ὁ ἰατρός, ἰδοὺ τί συμβαίνει. Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἐπίτροποι τῶν ἐρυθρῶν, προσδρευόμενοι ἀπὸ τὸν κόμητα, ὡς συνήθως, ἐψήφισαν πρό τινος χρόνου χρηματικόν τι ποσὸν, πρὸς ἀγορὰν ἁρμονίου διὰ τὴν μικρὰν ἐκκλησίαν τοῦ Συνδέσμου. Ἀφοῦ κατεσκευάσθη τὸ ἁρμόνιον, οἱ ἐπίτροποι συνῆλθον ἐκ νέου, διὰ νὰ προβλέψουν περὶ τῶν ἀναγκαίων ὀδοιπορικῶν ἐξόδων τοῦ χορδιστοῦ καὶ τῶν ἐξόδων τῆς ἐδῶ διαμονῆς του. Κατ' αὐτὴν τὴν περίστασιν ἐδήλωσεν ὁ κόμης, ὅτι αὐτὸς ἀναλαμβάνει αὐτὰς τὰς δαπάνας, καὶ ὅτι ἤθελε παρέχει κατοικίαν εἰς τὸν ὀργανοποιὸν ἐντὸς τοῦ μεγάρου του. Ἡ προσφορά του ἔγεινε δεκτὴ δι' ὁμοφώνου εὐχαριστηρίου, καὶ τοῦτο συνέβη κατὰ τὴν ἀξιομνημόνευτον συνεδρίασιν τῆς 19 Νοεμβρίου 1839, περὶ ἧς ἔλεγε πρὸ μικροῦ ὁ διδάσκαλος τῆς ἰχνογραφίας. Φαίνεται τώρα ὅτι ὁ κόμης, ὅστις φημίζεται ὡς πολὺ φιλάργυρος, ἀρνεῖται νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του. Ἐκ τούτου ἡ ὀργὴ τοῦ διδασκάλου σας.

Ὁ Σὶρ Ἰωάννης ὠργίσθη μεγάλως, ἀκούσας τὴν ἐξήγησιν ταύτην, καὶ διεμαρτυρήθη λέγων, ὅτι θὰ ἐπλανᾶτο βεβαίως ὁ διδάσκαλος τῆς ἰχνογραφίας. Ὁ κόμης φιλάργυρος; Ἀνοησία! Εἰκοσάκις εἶχε προσφέρει τὸ μέγαρόν του εἰς τὸν Σὶρ Ἰωάννην. Ἄνθρωπος εὐγενοῦς καταγωγῆς ὡς ὁ κόμης δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ὑποπέσῃ εἰς τοιαύτας μικροτήτας. Ὁ Σὶρ Ἰωάννης ὑπεσχέθη νὰ ἴδῃ τὸν κόμητα καὶ νὰ ζητήσῃ ἐξηγήσεις περὶ τῶν διατρεχόντων. Ἐξεπλήρωσε δὲ τὴν ὑπόσχεσίν του, καὶ τὴν αὐτὴν ἑσπέραν ὡμίλησε διὰ μακρῶν περὶ τοῦ πράγματος πρὸς τὸν κόμητα. Ἀποτέλεσμα τῆς συνδιαλέξεως ταύτης ὑπῆρξεν ὅτι τὴν ἐπαύριον εὐθὺς ὁ ὀργανοποιὸς ἐγκατεστάθη εἰς τὸ μέγαρον τοῦ κόμητος, πρὸς ἄπειρον εὐχαρίστησιν πάσης μερίδος.

(Ἕπεται συνέχεια)

ΑΙ ΦΥΛΑΚΑΙ ΤΗΣ ΒΙΕΝΝΗΣ

[Ἐκ τῶν τοῦ Βίκτωρος Ἑσσαῶ].

Α'

Ἡ ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ Ἀστέρος φυλακή.—Τὰ παιδία.—Δηλοφρόνος.—Οἰκογένεια ἀθλίων.—Ἡ ἀγαθοεργίᾳ ἐν Βιέννῃ.—Γυνὴ ἐν κλωβίῳ.—Τὸ λεύκωμα τῆς φυλακῆς.—Ἡ δημοτικὴ φυλακή.—Ἡ ἄφιξις.—Τέκνον τῶν Καρπαθίων.

Διερχόμενοι μίαν τῶν λαμπροτέρων καὶ εὐρυτέρων πλατειῶν τῆς Βιέννης καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τὴν ὁδὸν τῶν Ἰουδαίων, εὑρίσκομεν πρὸς ἀριστερὰν μικράν τινα στενὴν καὶ ῥυπαρὰν ὁδὸν, διακοπτομένην τῇδε κἀκεῖσε ὑπὸ δυσοιδῶν τελμάτων, καὶ μετ' οὐ πολὺ φθάνομεν ἐνώπιον οἰκοδομήματος παλαιοῦ, ἀπαισίου τὴν ὄψιν καὶ ἐσφηνωμένου, οὕτως εἰπεῖν, εἰς τὸ βάθος ἀδιεξόδου τινὸς στενωποῦ. Παράθυρα στενὰ μετὰ πυκνῶν σιδηρῶν κιγκλίδων βλέπουσι τὰς στέγας τῶν παρακειμένων οἰκιῶν. Μεγάλη δὲ στερεὰ πύλη, βεβαμμένη διὰ μαύρων καὶ λευκῶν ταινιῶν, εἶνε προσηρμοσμένη εἰς τεῖχη τριῶν ποδῶν πάχος ἔχοντα. Ἡ πένθιμος γυμνότης τῆς προσόψεως τοῦ οἰκοδομήματος, ἡ ψυχρὰ σιωπή, ἥτις τὸ περιβάλλει, καὶ ἡ μεγάλη σκιὰ, ἣν ἐξαπλώνει εἰς τὴν ὁδὸν, ἡ ἀκουσία κίνησις ἣν ἐξ ἀηδίας αἰσθάνεται ὁ θεατὴς, ταῦτα πάντα καταδεικνύουσιν ἐκ τῶν προτέρων ὅτι τὸ οἰκοδόμημα εἶνε δημόσιον ἐγκλήματων καὶ ἀθλιότητος, ὀχετὸς τῶν θολῶν ὑδάτων τῆς μεγάλης πόλεως. Καὶ ὄντως εἶνε φυλακή.

Ἅμα τῆς πυληροφράκτου πύλης στρεφομένης ἐπὶ τῶν ἐρθαρμένων στροφίγγων αὐτῆς, ὁ εἰσερχόμενος εὑρίσκεται μεταξὺ φρουρᾶς κλητήρων, οἵτινες περιτετυλιγμένοι ἐν τῷ μακρῷ μανδύᾳ των συνδιαλέγονται καὶ καπνίζουσιν ὀρθοὶ ἢ καθήμενοι ἐπὶ ξυλίνου θρανίου.

— Ὁ ἐπιστάτης τῆς φυλακῆς; ἠρώτησά τινα τῶν φυλάκων.

— Ἀριστερά, εἰς τὸ πρῶτον· θὰ σημάνετε.

Τὴν αὐτὴν στιγμὴν ἡ πύλη τῆς φυλακῆς ἀνοίγεται, ὠθουμένη δειλῶς ὑπὸ γυναικὸς ἰσχνῆς καὶ καταβεβλημένης. Εἶχε τὰς χεῖρας μελανὰς ὑπὸ τῶν χειμέθλων, καὶ ἐκράτει ὑπὸ μάλης μικρὸν δέμα· ἐφόρει δὲ φόρεμα ἐκ λεπτοτάτου καὶ προστύχου ὑφάσματος, ἦτο ἄνευ περιποδίων, καὶ τοι ἦτο Φεβρουάριος καὶ χιὼν ἐκάλυπτε τὴν γῆν.

— Τί θέλεις; τὴν ἠρώτησεν ὁ ἀρχιφύλαξ.

— Τὰ παιδιά μου ἀπέθανον ἀπὸ τὴν δυστυχίαν, ἀπεκρίθη κατηφὴς καὶ σπογγίζουσα δάκρυ ἐκ τοῦ κανθοῦ τῶν ἐρυθρῶν βλεφάρων της. Ὁ σύζυγός μου ἔφυγε καὶ μ' ἄφησεν εἰς τοὺς πέντε δρόμους, ὁ σκιτονοικοκύρης μου μ' ἐπέταξε 'ς τὸ δρόμο καὶ δὲν εὑρίσκω καὶ ἐργασίαν. Δύο ἡμέρας τώρα γυρίζω ἐδῶ καὶ ἐκεῖ χωρὶς νὰ ἔχω ποῦ νὰ κλίνω τὴν κεφαλήν μου. Χθὲς ἐξενύκτησα ἐπάνω εἰς σωρὸν κοπρίας, εἰς μίαν αὐλήν. Πεινῶ καὶ δὲν θέλω νὰ κλέψω· δεχθῆτέ με, σᾶς παρακαλῶ.

— Καλά, ἔμβα, εἶπεν ὁ χωροφύλαξ.

Ἡ φυλακὴ τῆς ὁδοῦ τοῦ Ἀστέρος εἶνε τὸ Κρατητήριον τῆς ἀστυνομίας, εἰς τὸ ὁποῖον οὐ μόνον ἀπάγονται οἱ εἰς τὰς ὁδοὺς συλλαμβανόμενοι ἀλῆται, οἱ κλέπται, οἱ λωποδύται, οἱ φονεῖς, οἵτινες μετὰ εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν κράτησιν παραπέμπονται εἰς τὴν καθ' αὐτὸ φυλακήν, ἀλλὰ καὶ εὑρίσκουσιν ἄσυλον οἱ πρόσωρινῶς ἀνέστιοι καὶ ἄστεγοι. Ὡσαύτως δὲ ἐνταῦθα ἀποτείνουσι τὴν ποινήν των οἱ καταδικαζόμενοι εἰς ἓξ ὡρῶν μέχρι δεκαπέντε ὡρῶν κράτησιν. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ μικρὰ αὐλὴ, ἐν ᾗ τώρα εὑρισκόμεθα, εἶνε εἰς ἀέναον κίνησιν· δὶς τῆς ἡμέρας, τὴν δεκάτην καὶ ἡμίσειαν πρὸ μεσημβρίας καὶ τὴν τρίτην καὶ ἡμίσειαν μετὰ μεσημβρίαν, αἱ τῆς ὑπηρεσίας ἄμαξαι φέρουσι καὶ παραλαμβάνουσι φυλακισμένους.

Ὁ ἐπιστάτης τῆς φυλακῆς μὲ ὑπεδέξατο μετὰ πολλῆς χάριτος. Ἐπὶ τῇ αἰτήσει μου, ἵνα ἐπισκεφθῶ τὸ ὑπ' αὐτοῦ διευθυνόμενον κατάστημα, ἐφόρεσεν εὐθὺς τὸ *κασκέττον* του, καὶ λαβὼν τὸν ὁρμαθὸν τῶν κλειδίων του μὲ ὡδήγησε πρῶτον εἰς τὸ τμῆμα τῶν ἀνδρῶν, ἐν τῷ ἰσογείῳ. Οἱ μακροὶ θολωτοὶ διάδρομοι κατὰ τὸ πλεῖστον σκοτεινοί, ὑγροὶ δὲ καὶ σιωπηλοί, ἐν οἷς τὰ βήματα ἀντηχοῦσιν ὡς ἐπὶ πλακῶν νεκρικῶν, καὶ οἵτινες εἶνε ἀπέραντοι ἐξαφανιζόμενοι εἰς πυκνὸν σκότος, ἐνθυμίζουσι τὸν πρῶτον προορισμὸν τοῦ σκυθρωποῦ τούτου καὶ δυσφορήτου οἰκοδομήματος· ἦτο μοναστήριον, καὶ μόλις τῷ 1783 μετεβλήθη εἰς φυλακὴν ἀνθρώπων, ἡ φυλακὴ αὕτη τοῦ Θεοῦ.

Φῶς ἀμυδρὸν εἰσδύει διὰ τῶν κιγκλιδωτῶν ὀπῶν καὶ μόλις φωτίζει τοὺς ὑποπρασίνους τοίχους, ὑπὸ τῆς εὐρωτιάσεως πεποικιλμένους, ὥστε νομίζεις ὅτι εἶσαι ἐν ταῖς κατακόμβαις.

Ἕνεκα ἐλλείψεως χώρου δὲν ὑπάρχει τὸ σύστημα τῆς ἀπομονώσεως· ἀλλὰ δύο, τρεῖς καὶ τέσσαρες ἐγκλείονται ἐν ἑκάστῳ κελλίῳ τῶν πάλαι ποτὲ οἰκούντων ἐνταῦθα μοναχῶν. Ἐν δὲ ταῖς αἰθούσαις συναγελάζονται ὡς πρόβατα εἴκοσι, τριάκοντα καὶ τεσσαράκοντα ὁμοῦ ψυχαί.

Ὅταν ἡ θύρα ἀνοιγῇ, καὶ φῶς ὠχρὸν ἐπιχυθῇ ἐπὶ τοῦ τεφρόχρου καὶ ὄζοντος ἐκείνου ῥακώδους ὄγκου τῶν ναυαγίων, ἅτινα σωρηδὸν ἐκβράζονται ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς δυστυχίας καὶ τοῦ ἐγκλήματος, ἀκούεται ἐλαφρός τις θόρυβος, δεικνύων ὅτι ὑπάρχει ἐνταῦθα ζωὴ, καὶ παρατηρεῖται κίνησίς τις ὡς μυρμηκιᾶς ἐξεγειρομένης τοῦ ὕπνου, εὐθὺς ὡς φανῇ ὀλίγον φῶς τῆς ἡμέρας· τότε δὲ δύνασαι νὰ διακρίνῃς ὄμματα στραβίζοντα, μέτωπα χυδαῖα καὶ δυσπειθῆ, πρόσωπα θηριώδη ἢ ἀπεκτηνωμένα, σκυθρωπὰ καὶ στυφνὰ ὡς τὰ τῶν ὑποδίκων τῶν καθημένων ἐνώπιον τοῦ κακουργιοδικείου. Εἶνε δὲ οὗτοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κλέπται, βαλαντιοτόμοι, ἀλῆται παντοῖοι, ἐπανειλημμένως ὑποπεσόντες εἰς τὰ ἔργα τῆς κακίας· ἀλλὰ μεταξὺ τῶν λόκων τούτων βλέπεις καὶ πρόβατά τινα ἀποπλανηθέντα, ἐργάτην φοροῦντα ἔτι τὴν ποδιὰν τῆς ἐργασίας του, ὃν ἐκόμισαν ἐνταῦθα ἀνευρόντες ἐπὶ τοῦ πεζοδρομίου ἐξηπλωμένον ἔξωθεν ζυθοπωλείου, ξένον τινὰ, ὅστις δὲν ἐννοεῖ τὴν γερμανικὴν, καὶ ὅστις μετ' οὐ πολὺ θὰ ἀνακριθῇ διὰ διερμηνέως. ἀμαξηλάτην ὑβρίσαντα τοὺς κλητῆρας ἐν τῇ ἐξάψει τοῦ θυμοῦ του, ἄλλον τινὰ φοροῦντα μόνον τὸ ὑποκάμισον, ὅστις εὑρέθη οὕτω κοιμώμενος ἐπὶ σωροῦ ἀκαθαρσιῶν, ἐν ᾧ δὲ ἔρρεγχε τὸν εἶχον κλέψει τὰ ἐνδύματά του, ἅτινα εἶχεν ἐκβάλει πρὶν ἢ κατακλιθῇ ἐπὶ τῆς προχείρου ἐκείνης κλίνης.

Αἴθουσαι ὅλαι εἶνε μεσταὶ παιδίων δώδεκα μέχρι δεκαεπτὰ ἐτῶν· εἶνε δὲ αἱ *μάγκαι* αὗται ῥακένδυτοι, ἀναιδεῖς τὴν στάσιν καὶ θρασεῖς τὴν ὄψιν, ἡ φωνή των εἶνε βραγχώδης, τὸ πρόσωπον χαῦνον καὶ ὠχρὸν, φέρον τὰ στίγματα τῆς κακίας καὶ τῆς παραλυσίας. Εἶνε δὲ οὗτοι οἱ στρατεύσιμοι, οὕτως εἰπεῖν, τοῦ μεγάλου στρατεύματος τῶν ἐγκλημάτων, ὅπερ στρατῶνα ἔχει τὰς εἱρκτὰς καὶ τὰς φυλακάς. Οἱ νομομαθεῖς ἔντρομοι βλέπουσιν δσημέραι αὐξανομένην τεραστίως τὴν πληθὺν τῶν νεοσυλλέκτων τούτων, οὓς αἱ μεγάλαι πόλεις παρέχουσι κατ' ἔτος εἰς τὸν πλανητικὸν βίον καὶ τὴν κλοπήν. Ἐν Παρισίοις π. χ. οἱ συλλαμβανόμενοι τοιοῦτοι παῖδες, ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὡρῶν δύνανται νὰ ποτελέσωσιν ἀληθὲς οἰκοτροφεῖον. Καὶ εἶνε ὄντως σπαραξικάρδιον τὸ νὰ βλέπῃ τις παιδία ὀκτὼ μέχρι δέκα ἐτῶν, ἄστεγα καὶ ὀρφανὰ, παίζοντα ἀμέριμνα ὡς ἐκ τῆς ἡλικίας των, ἐν ῥυπαρᾷ αἰθούσῃ κακῶς φωτιζομένῃ ὑπὸ ἑνὸς φωτὸς φωταερίου, καὶ τῆς ὁποίας τὸ ἐξ ἀσφάλτου μαῦρον ἔδαφος εἶνε εἰσέτι ὑγρὸν, ἐν ᾧ ἐπλύθη τὴν πρωΐαν! Πέριξ δὲ τῆς αἰθούσης ὑπάρχει θέσις ἐξέχουσα, ἐφ' ἧς περιφέρονται οἱ φύλακες.

Ἐπεσκέφθημεν ἔπειτα τὸ ὑπόγειον λεπτουργεῖον, ἐν ᾧ εἰργάζοντο δέκα περίπου ἄνθρωποι. Ἐκεῖθεν δὲ ἀνέβημεν εἰς τὴν δευτέραν ὀροφήν.

— Ἰδοὺ, εἶπεν ὁ ἐπιστάτης εἰσάγων με εἰς δωμάτιον μικρὸν, ἰδοὺ μία οἰκογένεια ὁλόκληρος δυστυχῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἡ κακὴ κατάστασις τῶν οἰκονομικῶν των κατήντησεν εἰς αὐτὴν τὴν ἀθλιότητα εἰς τὴν ὁποίαν τοὺς βλέπετε· τοὺς ἔχομεν ἐδῶ διὰ νὰ μὴ ἀποθάνουν τῆς πείνης εἰς τοὺς πέντε δρόμους.

Ἦσαν δὲ ὀκτὼ, ὁ πατὴρ, ἡ μήτηρ, σκελετοὶ ζωντανοὶ, κοίλους ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ μῆλα τῶν παρειῶν ἐξέχοντα, καὶ ἓξ παιδία,

ὧν τὸ νεώτατον ἑπταετὲς, ἡμίγυμνα, κατὰ γῆς ἐπί τινος ψάθης ἕρποντα, πολὺ ἀθλιώτερα τῶν μικρῶν ζώων μόλις γεννηθῶσι.

— Δυστυχῆ, εἶπον πρὸς τὸν πατέρα, ὅστις ἔβλεπε τὰ τέκνα του κατηφὴς καὶ ἐξηγηριωμένος, πῶς δὲν σ' ἐβοήθησε κανείς;

— Καὶ μήπως εἴμεθα μόνοι ἡμεῖς; Ὑπάρχουσιν ὡς ἡμεῖς πλῆθος ἄνθρωποι! Ἐργασία δὲν ὑπάρχει . . . Ὦ! ἐὰν δὲν μοῦ ἐφαρμάκωναν τὸν σκύλον μου, προσέθηκε συσπῶν τὰς πυγμὰς αὐτοῦ· ἄχ, Θεέ μου! δὲν θὰ εἴμεθα εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν.

— Τὸν σκύλον σου; εἶπον μετ' ἐκπλήξεως, ἐπιθυμῶν νὰ μάθω τί συνέβη.

— Μάλιστα, κύριε, τὸν πιστόν μου σκύλον, ποῦ μ' ἐβοήθει νὰ σύρω τὸ ἁμαξάκι μου μὲ τὰ γεώμηλα· διότι πρέπει νὰ εἰξεύρετε, κύριε, ὅτι εἶμαι μεταπράτης. Δὲν εἶνε ἐπικερδὲς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο· ἀλλὰ 'ψηλὰ χαμηλὰ ζῇ κάνείς τὴν οἰκογένειάν του. Καὶ ἔπειτα ἡμεῖς δὲν εἴμεθα ἄνθρωποι δύσκολοι, ὀλίγα γεώμηλα καὶ ἓν ποτήριον ζύθου μᾶς ἀρκεῖ. Ἀλλὰ τί νὰ σᾶς κάμω, ποῦ μοῦ ἐσκότωσαν τὸν σκύλον μου· καὶ τὸ ἔκαμαν ἀπὸ ζήλεια χωρὶς ἄλλο, ἐγὼ τοὐλάχιστον αὐτὴ εἶνε ἡ ἰδέα μου· τοῦ λόγου της ἀπὸ 'δῶ ἡ γυναῖκά μου λέγει ὄχι· ἀλλ' ὅμως ἐγὼ εἰξεύρω καλλίτερα ἀπ' αὐτὴν τὸν γυναικάδελφόν μου. Μίαν ἡμέραν τὰ ἐτσιγκρίσαμε λιγάκι, διότι ἐγὼ ἐπέρασα μὲ τὸ ἁμαξάκι μου ἀπὸ τὸν ἴδιο δρόμον . . . Ἂν λείψῃ ὁ πιστός μου ἀπὸ τὴ μέση ἐτελείωναν ὅλα! Εἶχα τὴ γυναῖκά μου λεχώνα, καὶ πῶς νὰ ἀγοράσω ἄλλο σκύλο, ποῖος σοῦ δανείζει τὴν σήμερον; ὁ κόσμος δὲν κυττάζει τιμιότητα, ἂν δὲν φορῇς 'ψηλὸ καπέλλο, δὲν σ' ἐκτιμοῦν! Τί νὰ κάμω λοιπὸν, ζεύγομαι καὶ ἐγὼ μόνος μου εἰς τὸ ἁμαξάκι, καὶ ἂν ἠμποροῦσα ἂς ἔκαμνα καὶ ἀλλοιῶς· ἐβαστοῦσεν ἡ καρδιά μου νὰ βλέπω τὰ σπλάγχνα μου νὰ σοῦ φωνάζουν ψωμὶ, καὶ τὴν ἀφεντειά της νὰ κοίτεται 'ς τὸ στρῶμα μὲ τὴν ψυχὴ 'ς τὸ στόμα! Τέλος πάντων, νὰ μὴ τὰ πολυλογῶ, ἔπεσα μίαν ἡμέραν κάτω, καὶ ἂς εἶνε καλὰ οἱ γείτονες, μᾶς ἐλυπήθηκαν καὶ μᾶς ἐβοήθησαν, ἄλλος ψωμὶ, ἄλλος γάλα. Ὅλα καλὰ, ἀλλὰ ὁ σπιτονοικοκύρης ἤθελε τὸ 'νοίκι. Καὶ πόσον τὸν ἐπαρακαλέσαμεν!... «Δὲν τὸ ἔκαμα τὸ σπίτι μου ἐγὼ πτωχοκομεῖον», μᾶς εἶπε· κύριον χωρὶς ἄλλο νὰ μ' ἀδειάστε τὴ γωνιά!» Νὰ 'ποῦμε καὶ τοῦ στραβοῦ τὸ δίκηο, δὲν εἶχεν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἄδικο. Μᾶς ἐπόταξε λοιπὸν 'ς τὸ δρόμο. Τί κάνω καὶ ἐγώ; βάζω 'ς τὸ ἁμαξάκι τὰ μικρὰ, καὶ ὅπως ὅπως τὰ φέρνω ἐδῶ. Ἔπειτα ἔστειλαν ἀπ' ἐδῶ ἕνα φορεῖο καὶ ἐπῆραν καὶ τὴν μητέρα . . . Αὐτὴ εἶνε, κύριε, ἡ ἱστορία μας, καὶ δὲν εἰμποροῦμεν καὶ νὰ παραπονεθοῦμεν, διότι ὡσὰν καὶ ἡμᾶς εἶνε χιλιάδες ἄνθρωποι . . »

Τοιαῦτα δεινὰ δὲν θεραπεύονται διὰ λόγων. Ἔδωκα λοιπὸν φλωρίνιά τινα εἰς τὰ μικρὰ, καὶ ἐξηκολουθήσαμεν τὴν λυπηρὰν ἡμῶν ἐπίσκεψιν

— Ὅλαι αὗται κατὰ σειρὰν αἱ αὐλοῦσαι, εἶπεν ὁ ἐπιστάτης, εἶνε γεμάται ἀπὸ οἰκογενείας τῆς αὐτῆς καταστάσεως.

Δὲν ἔσχον τὴν γενναιότητα νὰ ζητήσω νὰ ἴδω καὶ ἄλλας τοιαύτας οἰκογενείας.

Ἀλλ' ἡ εὐποιία εἶνε ὅμως ἄριστα ὠργανωμένη ἐν Βιέννῃ. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἄσυλα ὡς τὰ ἐν Βερολίνῳ, ἐν οἷς περιθάλπεται καὶ διατρέφεται ἐπὶ μίαν ἡμέραν πᾶς ὅστις προσέρχεται. Ἐν ἑκάστῳ πρασταείῳ ὑπάρχει καὶ πτωχοκομεῖον καὶ ἐστιατόρια οἰκονομικὰ, ἔνθα ὁ ἐργάτης εὑρίσκει βραστὸν βόειον καὶ ζωμὸν ἀντὶ ἐλαχίστης τιμῆς. Ὑπάρχουσι δὲ προσέτι νηπιακὰ ἄσυλα, ὀρφανοτροφεῖα καὶ νοσοκομεῖα ἀναντιρρήτως τὰ πρῶτα ἐν τῇ οἰκουμένῃ. Ἐν τῷ πρασταείῳ Λεοπόλδου οἱ Ἀδελφοὶ τοῦ Ἐλέου συντηροῦσιν εὐεργετικόν τι κατάστημα ἱδρυθὲν ἐπὶ τῶν σταυροφορῶν· εἶνε δὲ οἱ Ἀδελφοὶ οὗτοι, μέλαν ἔνδυμα μοναχοῦ φοροῦντες, ἰατροὶ, χειρουργοὶ, φαρμακοποιοὶ, θεραπεύοντες δωρεὰν πάντα ἄπορον οἵας δήποτε ἐθνικότητος. Πλεῖστα δὲ ὅσα ἄλλα ἀγαθοεργὰ καταστήματα διεσπαρμένα ἐν τῇ ἀπεράντῳ πρωτευούσῃ καταδεικνύουσιν ὅτι ὁ ἔλεος καὶ ἡ γενναιοκαρδία δὲν εἶνε ἀρεταὶ ἄγνωστοι τοῖς Βιεννναίοις. Καὶ ὁ κλῆρος δὲ ὅστις εἶνε πλουσιώτατος δανείζει εἰς τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, τοὺς πτωχοὺς, ἱδρύσας καὶ συντηρῶν πλεῖστα εὐεργετικὰ καταστήματα καὶ ἄσυλα, ὧν τὸ μάλιστα μνείας ἄξιον εἶνε τὸ γηροκομεῖον.

Ἀλλ' ἂς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν φυλακήν μας καὶ τοὺς φυλακισμένους. Ἀπὸ τοῦ τμήματος τῶν ἀνδρῶν μετέβημεν εἰς τὸ τῶν γυναικῶν. Καὶ αἱ μὲν ἐλαφροποιοὶ λεγόμεναι ἐργάζονται ἀνὰ εἴκοσι χωριστὰ ράπτουσαι, ἕτεραι δὲ κεκλεισμέναι ἐν δωματίοις ζοφεροῖς περιμένουσιν ἀνυπομόνως καὶ μετ' ἀγωνίας νὰ ἔλθῃ ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν θὰ προσαχθῶσιν εἰς τὴν ἀνάκρισιν.

Ἐν ᾧ διηρχόμεθα στενόν τινα καὶ χαμηλὸν διάδρομον, ἐστάθην ἔμπροσθεν ξυλίνου τινὸς, οὕτως εἰπεῖν, κλωβίου μετὰ ἐσχαροειδοῦς σανιδώματος ὑψηλοῦ δύο ἢ τρεῖς πόδας. Κατὰ πρῶτον δὲν διέκρινα ἄλλο τι ἢ σωρὸν εὐρωτιώντων ῥακίων· ἀλλὰ παρατηρήσας μετὰ πλείονος προσοχῆς εἶδον τὸ παράξενον σχῆμα γραίας γυναικὸς ἀνακαθημένης ἐν τῷ κλωβίῳ ὡς πίθηκος ἀσθενής, καὶ ἐχούσης κεκλιμένην τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ ὤμου.

— Τί πρᾶγμα εἶνε τοῦτο; ἠρώτησα τὸν ἐπιστάτην.

— Εἶνε τὸ δωμάτιον τῆς καθάρσεως· ὅσαι γυναῖκες εἶνε ἀκάθαρτοι ἢ ἔχουσι φθεῖρας, τὰς κλείομεν ἐδῶ, διὰ νὰ μὴ συγκοινωνοῦν μὲ τὰς καθαρὰς, καὶ τοῦτο διότι ὑπάρχει μεγάλη στενοχωρία, δὲν ἔχομεν τόπον.

— Ἀλλὰ τὸ κλωβίον τοῦτο εἶνε φρικαλέον, εἶνε μᾶλλον βασανιστήριον παρὰ φυλακή.

— Τί νὰ κάμωμεν; Ὅταν ἀποκτήσωμεν εὐρύχωρον κατάστημα, τότε θὰ ἔχωμεν ἰδιαίτερον ἐπίτηδες λουτρόν.

Βήματα ἤδη πλησίον τῆς πύλης τῆς αὐλῆς, ἥτις εἶνε περικεκλεισμένη διὰ ὑψηλῶν τειχῶν, βορβορώδης μὲν, ἀλλ' ὅπως δήποτε ἔχουσα ἄνωθεν αὐτῆς τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ. Ἐν τῇ ὀπῇ ταύτῃ τὰς ἡλιακὰς ἡμέρας βλέπει τις τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου κατερχομένας φαιδρὰς καὶ ζωογονούσας τὸ νεκρὸν ἐκεῖνο μέγαρον. Ἀλλὰ τὸν χειμῶνα τὰ γυμνὰ δένδρα φαίνονται ὡς ἀκαίσια ξύλα ἀγχόνης, καὶ οἱ φυλακισμένοι περιπατοῦντες εἰς τὴν αὐλὴν χώνονται ἐν τῇ χιόνι μέχρι γονάτων. Ἐν τινι γωνίᾳ τῆς αὐλῆς ὑπάρχει σκιὰς χρησιμεύουσα ὡς φωτογραφεῖον, ἐν ᾧ φωτογραφοῦνται οἱ κρατούμενοι καὶ οἱ προσπαθοῦντες νὰ ἀποκρύψωσι τὴν ταυτότητά των. Περιεργότατον ἀληθῶς εἶνε τὸ ἐπὶ τῆς τραπέζης κείμενον λεύκωμα. Νομίζεις ὅτι εἶνε τὸ κατάστιχον τῆς δευτέρας παρουσίας καὶ ἰδίως ἡ μερὶς τῶν κολασμένων. Ὁποία συλλογὴ τύπων παντοίων λωποδυτῶν καὶ βαλαντιοτόμων! Ὁποῖον θηριοτροφεῖον ἀγριανθρώπων ἐχόντων τὰς κλίσεις καὶ τὰς ὁρμὰς τῶν τίγρεων καὶ ὑαινῶν, θεωρούντων τὴν ἀνθρωπότητα ὡς δάσος, ἐν ᾧ ἐπικρατεῖ ὁ νόμος τοῦ ἀγριωτέρου καὶ τοῦ ἰσχυροτέρου! Ἰδοὺ δολοφόνοι, πατροκτόνοι, ἰδοὺ παραχαράκται, βαλαντιοτόμοι, ἔπειτα δὲ καὶ ἄλλοι τινὲς νέοι μετημφιεσμένοι εἰς γυναῖκας. Τρεῖς εἶνε οὗτοι, καὶ ὄντως θὰ τοὺς ἐκλάβῃς ὡς νεκνίδας βλέπων τὸ ἀτριχον καὶ γλαφυρὸν προσώπιόν των, τὰς ἐψιμυθιωμένας παρειὰς, τὴν βοστρυχώδη αὐτῶν κόμην πίπτουσαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν των καὶ τὰς λεπτοφυεῖς καὶ διαφανεῖς, οὕτως εἰπεῖν, χεῖράς των. Εἶνε πρόστυχοι *ἠθοποιοὶ* βερολινῆοι διετίαν ὅλην διαπράξαντες ἐν Βιέννῃ ἐγκλήματα, ἅτινα δικάζονται κεκλεισμένων τῶν θυρῶν. Ἐν ταῖς σελίσι τοῦ λευκώματος ἐκείνου ἐφαίνετο παρελαύνουσα μακρὰ συνοδία ἀρχομένη ἀπὸ τῆς προφυλακίσεως καὶ τελευτῶσα εἰς τὸ κάτεργον ἢ εἰς τὴν λαιμητόμον! Ὁποία ἄφθονος πηγὴ, ἐξ ἧς τοσαῦτα διδάγματα δύναται νὰ ἀντλήσῃ ὁ ἠθικολόγος, ὁ παρατηρητὴς, ὁ φυσιογνώστης· ἐν τῇ πινακοθήκῃ ἐκείνῃ εἶνε φωτογραφημένος ὁ ἠθικὸς βίος ἑνὸς ὅλου αἰῶνος!

Ἡ δημοτικὴ φυλακὴ κεῖται ἀπέναντι τῆς φυλακῆς, ἣν ἤδη ἐπεσκέφθημεν. Εἰσῆλθον εἰς τὴν φυλακὴν ταύτην τὸ πρωΐ, καθ' ἣν ὥραν αἱ ἄμαξαι ἐκόμισαν τὴν νυκτερινὴν αὐτῶν ἄγραν. Οἱ συλληφθέντες ὁδηγοῦνται ἀθρόοι ἐν στενῷ καὶ ρυπαρῷ δωματίῳ βλέποντι πρὸς τὴν ὁδὸν, ὡς ἐμπορικὸν κατάστημα, καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς μὲν πλευρᾶς κάθηνται κατὰ σειρὰν αἱ γυναῖκες, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας οἱ ἄνδρες. Καὶ πρῶτον μὲν ἐγγράφουσι τὰ ὀνόματά των, ἔπειτα δὲ ποιοῦσιν ἐρεύνας ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτῶν. Ἐν Ἡρωΐσιος ὑπάρχει ἐπίτηδες αἴθουσα, ἐν ᾗ οἱ συλλαμβανόμενοι ἐκδύονται τὰ ἐνδύματά των καὶ μένουσιν ὁλόγυμνοι· ἀλλ' ἐν Βιέννῃ ἀρκοῦνται μόνον ἀναστρέφοντες τὰ θυλάκιά των. Πᾶν δ' ὅ,τι εὑρεθῇ ἐπ' αὐτῶν, χρήματα, κοσμήματα, μαχαίριον καὶ εἴ τι ἄλλο, περιτυλίσσεται ἐν χαρτίῳ καὶ ἐπὶ τοῦ δέματος τούτου γράφεται τὸ ὄνομα τοῦ ἐφ' οὗ εὑρέθησαν, καὶ ἀριθμός τις.

Ὅτε εἰσήχθην εἰς τὸ δωμάτιον τοῦτο, εἶδον τριακοστὸν ἀνθρώπων ἐν ἡμικυκλίῳ ἱσταμένων. Τούτων τινὲς μὲν ἦσαν ῥακένδυτοι, τινὲς δὲ καθαρῶς ἐνδεδυμένοι· καὶ τινες μὲν ἔχοντες τὰ βλέφαρα ἐρυθρὰ καὶ ἐξωγκωμένα, ἐκοιμῶντο ὀρθοὶ καταβεβλημένοι ὑπὸ τοῦ κόπου καὶ τῶν στερήσεων, τινὲς δὲ φοροῦντες ψιάθινα σκιάδια κατεσχισμένα καὶ σανδάλια, ἀφ' ὧν ἐξήρχετο ὁ μέγας τοῦ ποδὸς δάκτυλος, καὶ περιβλέποντες διὰ βλέμματος μεστοῦ ὑποψίας καὶ ἀγωνίας ὡς ἄγρια θηρία ἐντὸς κλωβοῦ περιωρισμένα. Τινῶν ἐξ αὐτῶν οἱ ὀδόντες συνεκρούοντο ὑπὸ τοῦ ψύχους, καὶ ὁ μέχρι τοῦ τραχήλου κομβωμένος ἐπενδύτης ἀνεπλήρου τὸ ἐλλεῖπον ὑποκάμισον. Μικρόσωμός τις γέρων περιτετυλιγμένος ἐν ῥακώδει καλύμματι, μακρὸν καὶ λευκὸν ἔχων τὸν πώγωνα, ἐτραύλιζεν ἀσυναρτήτους λέξεις, ἐν ᾧ ὠχροὶ μοσχομάγκαι ἐγέλων ὠθοῦντες τοὺς ἀγκῶνας ἀλλήλων, καὶ δεικνύοντες οὕτω γυναικά τινα ἔγγυον, ἧς ἡ στρογγυλουμένη γαστὴρ ἀνεβίβαζεν ἔμπροσθεν τὸ φόρεμα μέχρι τοῦ ἡμίσεως τῶν κνημῶν. Νεᾶνίς τις προσεκολλᾶτο ὅσον ἠδύνατο πλειότερον εἰς τὸν τοῖχον ὡς αἰσχυνομένη, διότι εὑρίσκετο μετὰ τοιούτων συντρόφων, καὶ φοβουμένη τὴν ἐπαφὴν τοιούτων αἰσχρῶν ἀγγείων, γυναίων ἐψιμυθιωμένων, προκλητικὸν ἐχόντων τὸ βλέμμα, καὶ τῶν ὁποίων τὰ τρίχαπτα τῶν περιχειρίδων των ἦσαν κατεξεσχισμένα καὶ τὰ φορέματα ἐκαλύπτοντο ὑπὸ κηλίδων ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτῶν χυθέντος οἴνου. Τινῶν ἐξ αὐτῶν ὁ στηθόδεσμος ἦτο ἔτι ἀνοικτὸς, καὶ ἐφαίνετο τὸ γυμνὸν αὐτῶν στῆθος ἔχον μελανὰ σημεῖα ἐκ κτυπημάτων κτλ. Μεταξὺ δὲ τῶν γυναικῶν τούτων ἦτο καὶ τις βλὰξ καθημένη ἐπὶ χαμηλοῦ σκίμποδος καὶ ἀκαταπαύστως κινουμένη ὡς πίθηκος, ἀνοίγουσα τὸ στόμα της καὶ δεικνύουσα τὰ οὖλα αὐτῆς, ἅτινα ἀντὶ ὀδόντων οὐδὲν ἄλλο εἶχον ἢ δύο ἄγκιστρα ὡς τὰ τρωκτικὰ ζῶα. Οἱ κλητῆρες καθήμενοι πέριξ θερμάστρας ἐρυθρᾶς ὑπὸ τοῦ πυρὸς ἐθερμαίνοντο πατοῦντες ἐπὶ τοῦ ὑπὸ χιόνος καὶ βορβόρου ἐστρωμένου σανιδώματος. Ὁ δὲ ἁρμόδιος ὑπάλληλος καθήμενος ἐν διαμερίσματι τοῦ δωματίου περικεκλεισμένῳ διὰ ὑαλοφράγματος, ἔγραφε περιεστοιχισμένος ὑπὸ παντοίων πειστηρίων, οἷον μαχαιρῶν, δακτυλίων, ῥοπάλων καθημαγμένων, ἀργυρῶν κοχλιαρίων, χαρτοφυλακίων, ἀντικλειδίων κλπ. κλπ.

Ἀνέβημεν τὴν μικρὰν καὶ ὄζουσαν σκοτεινὴν κλίμακα, δι' ἧς εἴχομεν καταβῆ ἵνα ἐπισκεφθῶμεν τὰς φυλακάς. Δύσκολος θὰ ἦτο ἡ περιγραφὴ τῆς ῥυπαρότητος τῶν κελλίων τούτων καὶ τῶν

αἰθουσῶν, μεστῶν ἀκαθάρτου ἀέρος, ἐντὸς τῶν ὁποίων εἶνε συμπεπιεσμένοι οἱ ἄνθρωποι. Πανταχοῦ ῥυπαρότης, καὶ ὕδωρ πουθενά, ὥστε οἱ φυλακισμένοι οὔτε νὰ νιφθῶσιν ἔχουσιν, οὔτε νὰ πλύνωσι τὰ ἐνδύματά των, καὶ οὐχὶ σπανίως τὸ μονάκριβον ὑποκάμισόν των σήπεται ἐπὶ τοῦ ῥυπαροῦ αὐτῶν σώματος. Ὀρθῶς λοιπὸν ἐπωνόμασαν τὴν φυλακὴν ταύτην «ἀθλιοκομεῖον».

Ἐν τῷ δευτέρῳ ὀρόφῳ κρατοῦνται οἱ κατηγορούμενοι διὰ ἀστυνομικὰς παραβάσεις. Ἐν δὲ τῷ τρίτῳ οἱ ἀλῆται, οἱ ἀνέστιοι, οἱ ἄγνωστοι, οἱ ἀπάτριδες. Καθ' ἑκάστην ἀποπέμπουσιν εἰς τοὺς δήμους των ἢ συνοδεύουσι μέχρι τῶν ὁρίων 150—200. Τῷ 1876 ἀπεδιώχθησαν ἀπὸ τῆς πρωτευούσης ἓξ χιλιάδες καὶ ἑκατὸν ἑβδομήκοντα τρεῖς τοιοῦτοι. Τοὺς δὲ βιεννναίους ἀλήτας συλλαμβάνοντες ἀπολύουσι μετ' οὐ πολύ, δίδοντες εἰς αὐτοὺς ἐνίοτε ἓν φλωρίνιον. Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ τοὺς ἐνδύωσι, διότι ὡς εἶνε ῥακένδυτοι τίς θὰ ἀποφασίσῃ ποτὲ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ἐργασίαν; Εἶδον πολλοὺς τοιούτους ἀπολυθέντας, οὓς ἠδύνατο κάλλιστα ἡ ἀστυνομία νὰ συλλάβῃ ὡς προσβάλλοντας τὰ δημόσια ἤθη διὰ τῆς ἀνεπαρκοῦς ἐνδυμασίας των.

Ἂς ἀναβῶμεν ὑψηλότερα. Ἤδη εὑρισκόμεθα ἐν τῇ καθ' αὐτὸ χώρᾳ τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀθλιότητος. Πνιγηρὰ ὀσμὴ δάκνει τὸν λαιμόν σου, καὶ ὄπισθεν τῶν κεκλεισμένων θυρῶν ἀκούονται παράπονα καὶ στεναγμοί. Ἡ φυλακὴ αὕτη εἶνε τῶν Ἀθιγγάνων, τοὺς ὁποίους τὸν μὲν χειμῶνα ἐγκλείουσιν ἐνταῦθα σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις, τὸ δὲ θέρος ἀφίνουσι νὰ κατασκηνόωσιν ἐν τῇ αὐλῇ μετὰ τῶν ἁμαξίων καὶ τῶν ἄρκτων των.

Ἅμ' ἀνοίξαντος τοῦ κλειδούχου αἴθουσάν τινα περιέχουσαν ἑκατοστὺν προωρισμένων ν' ἀποσταλῶσιν εἰς τὰς πατρίδας των, νέος τις ἦλθε μεθ' ὁρμῆς πρός με, καὶ μετὰ φωνῆς ἱκετευτικῆς καὶ δακρύων μοὶ εἶπε· «Ἐξοχώτατε, σὰς παρακαλῶ νὰ μή με συνοδεύσουν εἰς τὸ χωρίον μου χωροφύλακες. Ἔχω γέροντα πατέρα, ὁ ὁποῖος θὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν λύπην του καὶ ἐντροπήν του· τόσον εἶνε φιλότιμος. Καὶ ἔπειτα ἔχω καὶ τὴν ἀῤῥαβωνιστικήν μου ἐκεῖ, προσέθηκε μετὰ λυγμῶν ὁ νέος.

— Πόθεν εἶσαι; ἠρώτησεν ὁ δεσμοφύλαξ.

— Ἀπὸ τὸ Ἀλτσαμπόρ, ἐξοχώτατε.

— Δὲν εἶνε χωρίον τῶν Καρπαθίων;

— Μάλιστα, ἐξοχώτατε, ἀπεκρίθη ζωηρῶς ὁ νέος. Εἶνε μικρὸν χωρίον ὅπου ὅλοι εἶνε πτωχοί, ἀλλὰ τίμιοι ἄνθρωποι. Τί χαρὰν ἔχω ὅπου θὰ ἰδῶ πάλιν τὸ χωρίον μου καὶ τὴν κατοικίαν τῆς μητρὸς τῆς Ἰβάτσχας· εἶνε τὸ ὄνομα τῆς ἀῤῥαβωνιστικῆς μου. Εἶνε ὑψηλή, λεπτοκαμωμένη, μαυρομμάτα καὶ στόμα τριαντάφυλλο. Καὶ ὅταν τὸ πρωὶ τὰ χαράγματα ἐπερνοῦσα ἀπὸ τὸ παράθυρό της, τὴν ἔβλεπα τὴ σιταρήθρα μου ὀρθὴ καὶ ἐκτένιζε 'μπροστὰ 'ς ἕνα κομμάτι καθρέπτη τὰ μακρυὰ μαλλιά της, καὶ τὴν ἐκαλημέριζα καὶ ἐκείνη μοῦ ἔστελλεν ἕνα φιλί. Δι' αὐτὴν ἦλθα εἰς τὴν Βιέννην. Μοῦ ἔλεγαν ὅτι φθάνει νὰ σκύψῃ κάνεις ἐδῶ καὶ θὰ πιάσῃ χρήματα, καὶ ἐγὼ ἤθελα νὰ ἔχω μερικὰ τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου μας, νὰ τῆς ἀγοράσω εὔμορφα φορέματα καὶ νὰ ἑτοιμάσω μίαν φωλεὰν διὰ τὴν περισσότερα μου ποὺ νὰ τὴν ἀξίζῃ. Ἀλλὰ ἐδῶ πέτραις ὅσαις θέλεις, καὶ ὅταν πεινάσῃς δὲν ἔχεις τὸ καταφύγιον νὰ πάρῃς τὸ δίκαιό σου καὶ νὰ ζητήσῃς τὴν τροφήν σου εἰς τὰ χαμόκλαδα. Ὦ πατρίς μου, θὰ σὲ ἰδῶ τέλος πάντων. Ἀλλὰ σᾶς παρακαλῶ, κύριε, νὰ μή με συνοδεύσουν χωροφύλακες εἰς τὸ χωρίο μου, καὶ σᾶς ὑπόσχομαι νὰ μὴ γυρίσω πλέον ἐδῶ, ἀφ' οὗ τὸ ὄνειρό μου δὲν ἀληθεύσει. Καὶ ὅμως εἶχα καὶ θάρρος καὶ καλὴν θέλησιν. Πρῶτα ἐπῆγα εἰς ἓν ἐργαστήριον· μὲ ἠρώτησαν πόθεν εἶμαι· τοὺς εἶπα, καὶ ἐκεῖνοι μὲ σκληρότητα μ' ἀπεκρίθησαν, μόνον Γερμανοὺς δεχόμεθα. Ἐζήτησα νὰ κουβαλῶ λάσπη 'ς τὰ κτίρια, ἀλλὰ μ' ἐδίωξαν, διότι, εἶπαν, αὐτὴν τὴν ἐργασίαν τὴν κάμνουν γυναῖκες πολὺ εὐθηνότερα ἀπὸ τοὺς ἄνδρας. Τέλος πάντων ἠθέλησα νὰ κουβαλήτω 'ς τὸν ὦμόν μου τοὺς σάκκους τοῦ σιταριοῦ ποὺ καθ' ἡμέραν ξεφορτόνουν ἀπ' τὸν Δούναβιν· ἀλλὰ οἱ συντεχνῖταί μου μ' ἐφοβέρισαν πῶς θὰ μὲ πετάξουν 'ς τὸν ποταμὸ, ἂν δὲν φύγω. Δέκα πέντε ἡμέραις ἔτρεχα ζητῶν ἐργασίαν καὶ κυττάζετε τί γέρια δυνατὰ ὅπου ἔχω· ἀλλὰ παντοῦ μ' ἔδιωξαν ἢ μ' ἐγέλασαν. Τί νὰ κάμω καὶ ἐγὼ τότε; θέλων καὶ μὴ θέλων ἀναγκάσθηκα νὰ διακονεύσω καὶ μὲ συνέλαβεν ἡ ἀστυνομία.

Ἐλάλει δὲ μετὰ γοργότητος καὶ εὐκρινῶς, καὶ οἱ μεγάλοι ὀφθαλμοί του ἔλαμπον, ἐν ᾧ μᾶς παρεκάλει νὰ τὸν οἰκτείρωμεν.

Ὁ δεσμοφύλαξ ὑπεσχέθη νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν προϊστάμενον, καὶ ἀφ' οὗ ἐκλείσθη ἡ θύρα τῆς αἰθούσης, τὸν παρεκάλεσα καὶ ἐγὼ νὰ μεσολαβήσῃ ὑπὲρ τοῦ ἀτυχοῦς τέκνου τῶν Καρπαθίων τοῦ ἀποπλανηθέντος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἡμετέρου πολιτισμοῦ, ὅστις πολλάκις εἶνε βαρβαρότερος τοῦ ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ τῶν δασῶν ἀγρίου βίου.

Ἀνέβην εἰς τὴν ἔξω τῆς θύρας περιμένουσάν με ἅμαξαν καὶ ἐφώνησα πρὸς τὸν ἁμαξηλάτην·

— Εἰς τὴν φυλακὴν τοῦ προαστείου τοῦ Ἄλσερ!

(Ὕστατα συνέχεια). Π. Ι. Φ.

Κατὰ τὴν ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις διατριβὴν αὐτῆς ἡ διάσημος ἠθοποιὸς Σάρα Βερνὰρ ἔδωκεν ἑκατὸν ἑξήντα δύο παραστάσεις, ἀπενεγκούσας καθαρὰν εἴσπραξιν 470,278 δολλαρίων (περὶ τὰ 2,400,000 φρ.), ἐξ ὧν ἡ ἠθοποιὸς ἔλαβεν 181,430 δολλάρια, ἤτοι περὶ τὸ 1,000,000 φράγκα. Ἡ Σάρα Βερνὰρ παρέστησεν ἐν δεκαεννέα πολιτείαις τῆς μεγάλης Ὁμοσπονδίας καὶ ἐν Καναδᾷ, διέτρεξε δὲ καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς περιοδείας της, ἀπὸ τῆς ἐκ Γαλλίας ἀναχωρήσεώς της, 18,821 μιλίων δρόμον.

Ὑπὸ τὸν τίτλον Mediterranea ἐξεδόθη ἐπ' ἐσχάτων ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ Ἰουδόλφου Kleinpaul γάριεν συγγραμμάτιον, περιέχον εἰκόνας περιγραφικὰς τοῦ βίου καὶ τῶν τόπων κατὰ τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου. Ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Ἑλλὰς σταματῶσιν ἰδίως τὰ βλέμματα καὶ τὸν κάλαμον τοῦ περιηγητοῦ, ὅστις περιγράφει πολλὰ πράγματα, περὶ ὧν ἄλλως ἀδιαφοροῦσιν οἱ περιηγηταί, μετὰ πολλῆς παρατηρητικότητος καὶ χάριτος λόγου. Ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου, ἐξ οὗ ἄλλοτε καὶ ἄλλα κεφάλαια θὰ δημοσιεύσωμεν, ἀποσπῶμεν σήμερον τὴν περιγραφὴν τοῦ Φρενοκομείου τῆς Κερκύρας. Σ. τ. Δ.

ΤΟ ΦΡΕΝΟΚΟΜΕΙΟΝ ΚΕΡΚΥΡΑΣ

Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους τὴν Κέρκυραν ἐξέλεγον ὡς τόπον διαμονῆς ὅσοι, ὡς ἡ Ἀγριππίνα, ἤθελον νὰ ἐπαναφέρωσι τὴν εἰρήνην εἰς τὴν ὑπὸ ἀμυθήτου ταραχῆς διασαλευομένην καρδίαν. Ὁ Ἀριστοτέλης αὐτόθι ἀπέτισεν ἐξόριστος τὰς παραπλανήσεις πάθους, ὅπερ δὲν ἰσχύει πάντοτε νὰ καταπαλαίσῃ ἡ φιλοσοφία. Ἀλέξανδρος ὁ μέγας ἐπεσκέψατο τὴν νῆσον κατὰ τὰ νεαρὰ αὐτοῦ ἔτη, ὅτε εἶχεν ἐκδιωχθῆ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου. Οἱ Κερκυραῖοι δὲ ἦσαν οἱ πρῶτοι ἰδόντες τὸν ἔνοπλον περιηγητὴν, ὅστις ἔμελλέ ποτε νὰ ἐπιχειρήσῃ στρατιωτικὸν περίπατον τοῦ κόσμου. Ὁ Κάτων ἐν Κερκύρᾳ ἠντάμωσε μετὰ τὴν ἐν Φαρσάλοις μάχην τὸν Κικέρωνα. Ὁποῖον ὡραῖον θέμα διὰ πίνακα ζωγραφίζοντα τὴν συνάντησιν τῶν δύο τούτων Ῥωμαίων! Οἷοι ἄνδρες! Οἷοι παλμοί! Οἵα ὀλτῖψις περὶ πατρίδος! Πῶς ὁ Κάτων θέλει νὰ ἐκχωρήσῃ εἰς τὸν Κικέρωνα τὴν ἀρχηγίαν τῶν λειψάνων τῶν δημοκρατικῶν λεγεώνων, ἐπειδὴ ὁ Κικέρων ὑπῆρξεν ὕπατος· πῶς χωρίζονται ἔπειτα, τοῦ μὲν ἀπερχομένου εἰς Ἰτύκην, ἔνθα ἔμελλε νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τοῦ σώματος τὰ ἴδια σπλάγχνα, τοῦ δὲ Κικέρωνος παραδιδόντος τὴν κεφαλὴν εἰς τοὺς τριάρχους.

Μετὰ βραχὺν δὲ χρόνον ὁ Ἀντώνιος καὶ ἡ Ὀκταβία τελοῦσιν ἐν τῇ νήσῳ τοὺς γάμους αὐτῶν· ἀλλ' ὑπῆρξε γάμος θλιβερὰς ὡς ἐν ὀνείρῳ προφαντείας, γάμος προμηνύων ὡς ἐν εἰκόνι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα θάνατον καὶ κηδείαν.

Κατὰ δὲ τοὺς νεωτέρους χρόνους παρεύρονται εἰς Κέρκυραν οἱ ἀσθενεῖς, ἡ δ' Ἑλλὰς στέλλει αὐτόσε τοὺς φρενοβλαβεῖς αὐτῆς. Δι' ἐκείνους, οἵτινες ἐκ δυστυχιῶν ἀπώλεσαν τὰς φρένας, διὰ πάντας τοὺς γενομένους παράφρονας ἐξ ἔρωτος, φιλοδοξίας καὶ ἄλλων καρδιακῶν πόνων ἱδρύθη ἄσυλον ἐν Κερκύρᾳ πρὸ τῆς Βασιλικῆς Πύλης, ὡσεὶ αὐτόθι ὑπῆρχεν ἡ γενικὴ πατρὶς τῶν δυστυχῶν. Ἐν τῷ δημοσίῳ τούτῳ, ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ Κεφαλᾶ διευθυνομένῳ, τρελοκομείῳ νοσηλεύονται καὶ φυλάσσονται ἄνδρες περὶ τοὺς ἑκατὸν καὶ γυναῖκες περὶ τὰς εἴκοσιν. Ἐπισκεπτόμεθα τὸ κατάστημα τοῦτο περὶ τὴν ἑνδεκάτην ὥραν. Οἱ ἀσθενεῖς παρακάθηνται ἤδη εἰς τὴν κοινὴν τράπεζαν καὶ *τρώγουσι ψωμί*, ὡς λέγουσιν οἱ Ἕλληνες. Μόνοι δὲ οἱ μανιώδεις τρώγουσι μόνοι ἐν τοῖς δωματίοις αὐτῶν. Διὰ τῆς τετραγώνου μικρᾶς θυρίδος παρατηροῦμεν ἐν τούτων τῶν δωματίων. Ἀνὴρ ἐσχατόγηρως, ὁλόγυμνος ἕνεκα τῆς μεγάλης ζέστης, ἀποπειρᾶται ἐν προσβολῇ μωρᾶς μανίας νὰ θραύσῃ τὴν κεφαλὴν κατὰ τοῦ τοίχου. Προχωροῦμεν πρὸς ἄλλην τινὰ θύραν· προβαίνει δὲ πρὸ ἡμῶν παπᾶς τις, ὅσιος, φιλύαρος ὡς Ἡρόδοτος, κατάρχεται εὐθὺς ἀμέσως τῆς ἐξιστορήσεως τῶν δεινῶν του, πῶς εἶχεν ἁμαρτήσει περί τινα νεαρὰν κόρην, καὶ πῶς νῦν εἶνε ἠναγκασμένος νὰ πάσχῃ τὰ ἀντίποινα τῆς φιληδονίας του ἐν ἐκείνῃ τῇ φυλακῇ. Ὀρκίζεται ἡμῖν αἰωνίαν φιλίαν, λέγει ἡμῖν ὁποίαν ἡλικίαν εἶχεν ἡ κόρη, ὁποίαν ἡλικίαν ἔχει αὐτός, ὁποίαν ἡλικίαν ἔχει ὁ ἵππος του, ὁπόσα πρόβατα καὶ τέκνα ἔχει, ἀναμιγνύει τὰ πάντα, συγχέει τὰ πάντα, ὁμιλεῖ συγχρόνως περὶ πάντων.

— «Καὶ σὺ, ἐξακολουθεῖ, πόσων χρόνων εἶσαι; Πολὺ νέος ἐβγῆκες εἰς τὸν κόσμον! Πόσων χρόνων εἶνε οἱ φίλοι σου; Εἶσαι νυμφευμένος; Ὁμιλεῖ καὶ ἡ κυρία ἑλληνικά; Διὰ τί δὲν ὁμιλεῖ ἑλληνικά; Πιστεύω δὲν τὸ κάμνει ἀπὸ ἀκαταδεξίαν. Εἶσθε πλούσιοι; Οἱ γονεῖς σας εἶνε ἔμποροι ἢ στρατιῶται; Ἔχετε ἀδέλφια; Ἀπὸ ποῖον τόπον εἶσθε; Γερμανοί! Ἀ μὰ τὴν πίστιν μου! Ἐγὼ ἤκουσα δι' αὐτὸ τὸ ἔθνος. Ἀλλὰ εἰπέ μοι, ὁ τόπος σας εἶνε παραθαλάσσιος; Εἶνε μεγάλος; Ἔχετε ποταμοὺς ὡσὰν ἡμεῖς; Κάμνετε μεταξοσκώληκας; Ἔχετε πρόβατα; Κάμνετε ἐργασίαν; . . .»

Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ λοιποὶ ἀσθενεῖς συνήχθησαν περὶ ἡμᾶς μετὰ τῆς αὐτῆς περιεργίας καὶ φλυαρίας· κατηγόρουν δὲ τοῦ παπᾶ ὅτι ἐκούραζεν ἡμᾶς καὶ ἠνώχλει· ὁ δὲ δυστυχὴς παπᾶς ἐπικαλεῖται ἡμᾶς, ἐρωτῶν ἂν μας ἠνώχλησε. Σχεδὸν ἅπαντες ζητοῦσι χρήματα ἵν' ἀγοράσωσι καπνὸν, καὶ συγχρόνως ἐκλέτουσιν ἡμῖν ἐν ἑλληνικῇ ζωηρότητι τὰς μονομανίας των. Παρατηροῦμεν δὲ μετ' ἐκπλήξεως ἐκτάκτου, ὅτι αἱ μονομανίαι αὗται εἶνε αἱ αὐταὶ ὡς ἀπαντα χοῦ ἀλλαχοῦ τῆς γῆς, καὶ μόνον δὲν ἀμοιροῦσιν ἀναλογίας πρὸς τὸ κατάστημα. Ὁ Kaulbach εὑρίσκει ἀπαντα χοῦ ἐνοικιστὰς διὰ τὸ φρενοκομεῖόν του, τὴν γνωστὴν ζωγραφίαν, εἴτε εἰς Düsseldorf εἴτε εἰς Κέρκυραν μεταφέρῃ τὴν σκηνήν. Εὑρίσκομεν καὶ ἐνταῦθα τὸν τρελὸν τὸν φέροντα τὸ ἐκ χάρτου στέμμα, ὅστις, καίπερ μόνον κάλυμμα ἔχων τὴν κλινοσκεπὴν, ἐκλαμβάνει ἑαυτὸν ὡς τὸν εὐνοούμενον τῆς Α. Μ. τῆς βασιλίσσης Ὄλγας, μεθ' ἧς ἀνταλλάσσει ἐπιστολὰς ἐρωτικάς. Περιφέρεται καὶ ἐνταῦθα ὁ κατὰ φαντασίαν Ἅγιος, ὅστις ἐν εὐλαβεῖ δοξομανίᾳ ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν ἅγιον Σπυρίδωνα, τὸν πάτρωνα τῆς νήσου, καὶ ἔχει ἀγαθὰς σχέσεις μετὰ τοῦ γέροντος θεοῦ. Γόνος τις τοῦ Σουνίου προσβλέπει ἡμᾶς ὑπόπτως, πιστεύων ὅτι ἤλθομεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἵνα λαφυραγωγήσωμεν τὰ μεταλλεῖα, ἐν ᾧ αὐτὸς ἔχει ἐκεῖ ἀμετρήτους θησαυρούς. Ἀθηναῖός τις ἐκφωνεῖ πατριωτικὸν λόγον· παρακινεῖ ἐνθουσιωδῶς τοὺς ἀκροατάς του νὰποτινάξωσι *τὸν τουρκικὸν ζυγόν*,

καλεῖ ὡς ἄλλος Τυρταῖος εἰς τὰ ὅπλα τοὺς Ἕλληνας, ἀνακραυγάζων ὅτι ὁ *Ἑλληνισμὸς πρέπει νὰ ὁπλισθῇ*, ζητεῖ νὰ προσαρτηθῶσι διὰ μιᾶς Ἤπειρος, Θεσσαλία, Μακεδονία καὶ Κρήτη *εἰς τὸ μέγα ἑλληνικὸν βασίλειον*. Ὁμοιόταται φράσεις ἠκούοντο ἄλλως τὴν ὑστεραίαν ἐν τινι συλλαλητηρίῳ κατὰ τὸ κερκυραϊκὸν εὐρύπεδον, τὴν Σπιανάδα. Κεφαλήν τις διακηρύττει ὅτι εἶδε τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, ὅτι *πολλῶν ἀνθρώπων εἶδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω*, καὶ ὅτι δύναται νὰ παρομοιωθῇ πρὸς τὸν Ὀδυσσέα, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι εἶνε μεγαλείτερος τοῦ Ὀδυσσέως. Εἶνε δῆλα δὴ ὁ πρῶτος ὑψίφωνος τοῦ κόσμου. Ὡς τοιοῦτος δὲ θέλει νὰ γνωρίσῃ ἡμῖν ἑαυτὸν καὶ ἄρχεται διὰ φωνῆς φοβερᾶς, ἀλλὰ σοβαρώτατα ᾄδων τὴν γνωστὴν μονῳδίαν τοῦ Ριγολέττου

La donna e mobile
qual piuma al vento.

Ὦ τρελοί, τρελοί! Καὶ ὅμως βελτίονές πως ἡμῶν, ἐπειδὴ ἐπιεικής τις μωρία εἶνε πολλάκις ἀξιόζηλον δῶρον! Τί εὔχεται ὁ Ἀθανάσιος Χριστόπουλος ἔν τινι ποιηματίῳ αὐτοῦ, ἀξίῳ τοῦ καλάμου τοῦ ἡμετέρου Scheffel;

Τρέλαις καὶ κρότων. **Σ.

ΤΑ ΟΨΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς σήμερον, μεγάλη περὶ τὴν τροφὴν ἐπεκράτει ποικιλία. Ἐκ τῶν διαφόρων δὲ εἰδῶν αὐτῆς ἀναφέρω ἐνταῦθα μόνον τὰ συνηθέστερα.

Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους του βίου τῆς Ἑλλάδος, καθ' ἃ ἐξάγεται ἐκ τῶν ὁμηρικῶν ποιημάτων, ὁ ἄρτος καὶ τὸ κρέας ἀπετέλουν τὴν οὐσιώδη τροφὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄρτος κατεσκευάζετο ἐξ ἀλεύρου, ἐκ σίτου ἢ ἐξ ἀλφίτων, τ. ἔ. ἐκ κριθῆς· τὰ ἄλφιτα ἐχρησίμευον ἰδίως εἰς πασπάλισμα τῶν εἰς θυσίαν καιομένων ἢ πρὸς χρῆσιν τῶν ἀνθρώπων ψηνομένων κρεάτων· ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἐτρώγοντο καὶ ὡς ἄρτος, μολονότι ῥητῶς οὐδαμοῦ παρ' Ὁμήρῳ μνημονεύεται τοῦτο, ἢ τοὐλάχιστον ὡς μᾶζα ἢ χυλός, καθὼς παρὰ τοῖς μετέπειτα Ἕλλησιν ἡ περίφημος μᾶζα καὶ παρὰ τοῖς νῦν ὁ λεγόμενος «ταρχανᾶς» ἢ ἡ ἀραβοσίτινος «μπομπότα»· ὅτι δὲ ἐνομίζοντο θρεπτικὰ ὑποδεικνύει ὁ προσδιορισμὸς «μυελὸς ἀνδρῶν», δι' οὗ χαρακτηρίζονται. Τὰ ἄλφιτα ἀπετέλουν προσέτι μέρος τοῦ πολυσυνθέτου ποτοῦ «κυκεῶνος», περὶ οὗ κατωτέρω θέλει γείνῃ λόγος. Συνήθη κρέατα ἀναφέρονται τὰ τῶν χοίρων, προβάτων, ἀγρίων αἰγῶν, ἐλάφων καὶ βοῶν. Ὁ μόνος τρόπος τῆς κατασκευῆς αὐτῶν, δι' ὃν δὲν ἀπαιτοῦνται πολλαὶ γνώσεις τῆς μαγειρικῆς τέχνης, εἶνε ἡ διὰ τοῦ ὀβελοῦ ὄπτησις. Ἡ συνήθεια αὕτη ἐπικρατεῖ, ὡς γνωστόν, τὴν σήμερον πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἔνθα τὸ «ψητὸ τῆς σούβλας» δικαίως κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν φαγητῶν.

Πρὶν ἢ ψηθῇ ἐκόπτετο τὸ κρέας εἰς μικρὰ τεμάχια, ἐν περιπτώσει, ἐννοεῖται, καθ' ἣν δὲν ὤπτατο ὁλόκληρον τὸ σφακτόν, καὶ ταῦτα διεπερῶντο εἰς τὸν ὀβελὸν μὲ ἅλας καὶ ἄλφιτα ἐπιπασσόμενα. Ἡ ὠμοπλάτη τῶν σφακτῶν, ἰδίως ἡ τοῦ βοός, ἐθεωρεῖτο ὡς ἐξαίρετος μερίς, διὸ τοῖς προέχουσι τῶν συνδαιτυμόνων παρετίθετο. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶχον καὶ οἱ βασιλεῖς τῶν Σπαρτιατῶν τὸ προνόμιον νὰ λάβωσι τὴν ὠμοπλάτην τῶν πρὸ τῆς ἐκστρατείας θυσιαζομένων ζώων, καὶ νὰ τιμῶνται κατὰ τὸ δεῖπνον πρῶτοι μὲ διπλασίαν μερίδα. Τὸ καλὸν τοῦτο ἔθιμον, δι' οὗ δηλοῦται τὸ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους ἀπαιτούμενον σέβας, φυλάττεται καὶ μέχρι τῆς σήμερον παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ.

Ὅτι καὶ βραστὸν κρέας ἐτρώγετο ἐπὶ Ὁμήρου ἀναφέρει ὁ Ἀθήναιος, συμπεραίνων ἔκ τινων χωρίων τῶν ποιημάτων αὐτοῦ· διότι οὐδαμοῦ μνημονεύεται τοῦτο ῥητῶς, καὶ ἡ λέξις «ἑφθὸς» δὲν ἀπαντᾷ παρ' Ὁμήρῳ. Ἐὰν τὸ κρέας τῶν πτηνῶν καὶ οἱ ἰχθῦς ἐχρησίμευον ἐπίσης ὡς τροφή, δὲν δύναταί τις νὰ ἀποφανθῇ μετὰ θετικότητος. Ἀετοί, γέρανοι, χῆνες μνημονεύονται πολλαχοῦ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσείας, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀρκεῖ ὅπως παραδεχθῶμεν ὅτι τὰ πτηνὰ ταῦτα ἐτρώγοντο. Ὁ Friedreich ἐκφράζεται ἄνευ δισταγμοῦ τινος καταφατικῶς περὶ ὅλων τῶν πτηνῶν, βασιζόμενος εἰς τοὺς λόγους τῆς Πηνελόπης, ἥτις διηγουμένη ὄνειρόν τι τῷ Ὀδυσσεῖ, λέγει ὅτι μέγας ἀετὸς κατελθὼν ἐκ τῶν ὀρέων ἀπέκτεινε τοὺς εἴκοσιν αὐτῆς χῆνας, οὓς ἔτρεφεν ἐν τῇ οἰκίᾳ της. Εὐνόητον εἶνε ὅτι τόσαι χῆνες δὲν διετηροῦντο μόνον πρὸς ὠοτοκίαν· ἀλλ' ἐκ τῆς ἁπλῆς ταύτης διηγήσεως νὰ φθάσῃ τις εἰς γενικὸν συμπέρασμα, ὅτι τὰ πτηνὰ παρεῖχον τροφὴν ὡς καὶ τὰ ζῷα, θεωρῶ λίαν τολμηρόν. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τοὺς ἰχθῦς, πολλοὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ὡς περίεργον ἱστοροῦσιν ὅτι ὁ Ὅμηρος δὲν ἐστιᾷ τοὺς ἥρωάς του μὲ ἰχθῦς, ἐν ᾧ οἱ Ἕλληνες ἐν Ἑλλησπόντῳ διέτριβον, καὶ τοῦτον πολλαχοῦ «ἰχθυόεντα» καλεῖ. Μόνον ἐν ἐσχάτῃ ἀνάγκῃ, ὅτε ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ οἱ συμπλωτῆρές του κατεστρύχοντο ὑπὸ δεινῆς πείνης, κατέφυγον εἰς τὴν θήραν τῶν ἰχθύων καὶ ὀρνίθων. Ὁ Εὐστάθιος, καὶ τοι παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἄγρα αὕτη ἐγένετο ἐν ἀνάγκῃ, ὅμως συμφωνεῖ μὲ τὸν Ἀθήναιον καὶ παραδέχεται ὅτι ἐν μέρει οἱ ὁμηρικοὶ ἥρωες ἦσαν *ἰχθυοφάγοι*, ὄχι μόνον *κρεοφάγοι*. Ἀφ' οὗ ἡ θήρα τῶν ἰχθύων γίνεται διὰ δικτύων καὶ ἀγκίστρων, καὶ παραβολαὶ μὲ ἁλιεῖς μνημονεύονται, δὲν εἶνε ἀπίθανον ὅτι οἱ ἰχθῦς καὶ τὰ ὄστρεα ἐπίσης ἐτρώγοντο ἐπὶ τῆς ὁμηρικῆς ἐποχῆς. Ὅτι δὲ τοῦτο δὲν λέγεται ῥητῶς, νομίζω ὅτι εἶνε ὀρθὸν νὰ παραδεχθῇ τις μετὰ τοῦ Πλάτωνος, ὅτι ὁ Ὅμηρος περιγράφων τὸν βίον τῶν ἡρώων ἐκθέτει τοῦτον ὡς ἐπὶ στρατείας, καὶ προσπαθεῖ πολλαχῶς νὰ τὸν παραστήσῃ ἁπλοῦν καὶ αὐτάρκη πρὸς τὰς ἀ-

πολύτους ἀνάγκας τοῦ στρατιώτου ἀνταποκρινόμενον. Ἀλλὰ μετὰ λόγου δύναταί τις νὰ ἐρωτήσῃ, ἐὰν οὕτως ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, διατί δὲν ἀναφέρονται ἰχθῦς εἰς τὰς πολυτελεῖς τραπέζας τῶν Φαιάκων καὶ τῶν ἀσώτων μνηστήρων, ἀμφοτέρων ὄντων νησιωτῶν; — Ἀγνοῶ. Ὁ Πλούταρχος φρονεῖ ὅτι ἡ ἀποχὴ ἰχθύων παρὰ τοῖς Ἕλλησιν, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ Σύροις, προῆλθεν ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐξ αἰσθήματος εὐσπλαγχνίας πρὸς τὰ μὴ βλαβερὰ τῶν ζῴων.

Ἐπὶ τέλους ἀναφέρω εἰς συμπλήρωσιν τοῦ καταλόγου τῶν φαγητῶν τῶν ὁμηρικῶν ἡρώων τὰς *γαστέρας*, αἵτινες οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ κοιλίαι πλήρεις κοπανιστοῦ κρέατος καὶ αἵματος, ὁμοιάζουσαι μὲ τοὺς ἀλλᾶντας τῶν μετὰ ταῦτα χρόνων, ἢ μὲ τὰ σημερινὰ *λουκάνικα*. Τοιαῦται γαστέρες παρατίθενται ὑπὸ τοῦ Ἀντινόου τοῖς μνηστῆρσιν ὡς βραβεῖον γενναιότητος. Ἐκ τῶν ὀπωρικῶν γνωστὰ εἶνε παρ' Ὁμήρῳ ἀπίδια (ὄγχναι), μῆλα, σῦκα. Ἐκ δὲ τῶν ὀσπρίων τέλος ἀναφέρονται ἅπαξ ἔν τινι παρομοιώσει οἱ κύαμοι (κουκκιά) καὶ οἱ ἐρέβινθοι (ῥεβίθια), ἐξ ἧς συμπεραίνεται ὅτι ταῦτα ἐκαθαρίζοντο ἐν ἁλωνίῳ.

Κατὰ τοὺς μεθ' Ὅμηρον χρόνους τὰ τῆς τροφῆς ὑπέστησαν πολλὴν ποικιλίαν. Κοινοτάτη καὶ ἐθνική, οὕτως εἰπεῖν, τροφὴ κατέστη ἡ πολυθρύλητος *μᾶζα*, οὐ μόνον ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Σπάρτῃ, ἀλλὰ πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος. Ὅτι ἡ ἀρχαία δίαιτα πολὺ μετεβλήθη, φαίνεται πρὸ πάντων ἐκ τοῦ σωζομένου ἀποσπάσματος τοῦ ποιητοῦ τῆς ἀρχαίας λεγομένης κωμῳδίας Χιωνίδου. Οὗτος παραδίδει ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι, προσφέροντες ἐν πρυτανείῳ ἄριστον τοῖς Διοσκούροις, παραθέτουσιν ἐπὶ τῶν τραπεζῶν τυρὸν, μᾶζαν, ἐλαίας καὶ πράσα «ὑπόμνησιν τῆς ἀρχαίας ἀγωγῆς ποιούμενοι». Καὶ ὁ Σόλων κατὰ τὸν Ἀθήναιον εἶχεν ὁρίσει ὅπως οἱ ἐν πρυτανείῳ ἑστιώμενοι γεύονται τῆς μάζης· κατὰ δὲ τὰς ἑορτὰς προσέτι καὶ ἄρτου, μιμούμενος τὸν Ὅμηρον. Ἐκ τῆς διακρίσεως ταύτης φαίνεται ὅτι ὁ ἄρτος, ἰδίως ὁ ἐκ καθαροῦ σίτου κατασκευαζόμενος, ἐθεωρεῖτο ὡς πολυτιμοτέρα, ἐν ᾧ ἡ μᾶζα ἦτο δημοτικὴ καὶ κοινὴ τροφή. Ὅτι αὕτη ἐνομίζετο ὑγιεινὴ καὶ θρεπτικὴ καὶ ἦτο λίαν ἀγαπητὴ παρὰ τῷ λαῷ, καταφαίνεται ἐκ τῆς ὀνομασίας εἴδους τινὸς αὐτῆς, ὅπερ κατὰ τὸν Πολυδεύκην *ὑγίεια* ἐκαλεῖτο. Μᾶζα κυρίως σημαίνει πᾶν φύραμα καὶ ἰδίως τὴν ἀπὸ γάλακτος καὶ σίτου τροφήν· ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι πολλάκις ἀντὶ γάλακτος ἐλαμβάνετο οἶνος, ἢ καὶ ἁπλοῦν ὕδωρ, καθὼς ἀφ' ἑτέρου τὸν σῖτον ἠδύνατο νὰ ἀντικαταστήσῃ ἀναλόγως τῶν χρηματικῶν μέσων τοῦ μαζοφάγου καὶ κριθή, ἢ σῖτος κατωτέρας ποιότητος. Ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς ὀνομάζεται ἡ μᾶζα *ἄτριπτος*, τ. ἔ. ἢ ὀλίγον τετριμμένη, ἢ μὴ καλῶς ζυμωμένη, καὶ τοὐναντίον *τριπτή*, ἔπειτα *ῥαντή*, ἡ ἐρραντισμένη, καὶ *προφυρητή*, ἡ κοινῶς λεγομένη ἀναιβατὴ (ἀναιβατὸ ψωμί), δι-νέμετο δὲ ἐπὶ μεγάλων κοίλων πινάκων ξυλίνων ἢ χαλκῶν, οἵτινες ἐκαλοῦντο μαζονόμοι ἢ μαζονόμια. Εἶδος μάζης πρέπει νὰ θεωρηθῇ καὶ ὁ ὑπ' Ἀριστοφάνους μνημονευόμενος *ἄμης*.

Μεγαλειτέρα ποικιλία παρατηρεῖται εἰς τὰ λαχανικὰ καὶ ὄσπρια. Ἐκ τῶν πρώτων ὀνομαστότερα εἶνε τὰ κρόμμυα, τὰ πράσα, τὰ σκόροδα, ὁ θρίδαξ, ἡ μαλάχη ἢ μολόχη, ἡ κράμβη ἢ ῥάφανος, τὸ σέλινον, ἡ κυνάρα (ἢ κινάρα, τὴν σήμερον ἀγκινάρα), τὸ γογγύλιον κτλ., ὅσα δηλαδὴ καὶ τὴν σήμερον εἶνε συνήθη ἐν Ἑλλάδι. Ταῦτα ἐτρώγοντο ἢ ὠμὰ μὲ ἔλαιον καὶ ὄξος ἀναμεμιγμένα ἢ βεβρασμένα. Ἡ κολοκύνθη ἦτον ἐπίσης ἀγαπητὴ καὶ *ἐνδική* λεγομένη «διὰ τὸ κεκομίσθαι τὸ σπέρμα ἐκ τῆς Ἰνδικῆς». Ἄξιον σημειώσεως εἶνε ὅτι ἡ κολοκύνθη ἐλέγετο τὸ πάλαι μεταφορικῶς ἐπὶ νωθρᾶς κεφαλῆς, ὅπως καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Οὕτω λέγει ὁ ποιητὴς τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας Ἕρμιππος· «τὴν κεφαλὴν ἔχει ὅσην κολοκύντην», ὅπερ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ σημερινὸν «ἔχει κολοκυθένιο κεφάλι».

Περὶ τῶν διαφόρων ὀσπρίων κρίνω περιττὸν νὰ κάμω λόγον, καθότι ταῦτα καθὼς καὶ τὰ λάχανα περιγράφονται ἐν ἐκτάσει ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἐν τῷ Β. βιβλίῳ, καὶ ἔπειτα τὰ πλεῖστα εἶνε τὰ τὴν σήμερον παρ' ἡμῖν ἐν χρήσει. Ἰδιαιτέρως ἀναφέρω ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἦτο προσφιλὴς τροφὴ ὁ χυλὸς πολλῶν ὀσπρίων βεβρασμένων, ἰδίως δὲ ὁ τῶν *φακῶν φακῆ* καὶ ὁ τῶν φασουλίων *ἔτερος* λεγόμενος. Ταῦτα πάντα δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ὄψα, κατὰ τὸν Εὐστάθιον «τὰ τοῦ σίτου ἡδύσματα» ἀλλὰ κυρίως ὄψον εἶνε κατὰ τὸν Ἀθήναιον «πᾶν τὸ πυρὶ κατασκευαζόμενον εἰς ἐδωδήν»· κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὄψον καὶ τὸ κρέας τῶν ζώων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην γίνεται πολλὴ χρῆσις τοῦ κρέατος, ἰδίως δὲ τῶν ἀγρίων ζώων καὶ τῶν πτηνῶν. Ὁ λαγὼς εἶνε περισπούδαστος ἐν Ἀττικῇ· ἐντεῦθεν ἡ παροιμία «ἐν πᾶσι λαγῴοις ζῆν»· ἀλλὰ καὶ τὰ ὀρνίθεια κρέατα δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον περιζήτητα καὶ ἰδίως τὰ ἐκ Βοιωτίας προερχόμενα, ἥτις ὑπὸ τοῦ κωμικοῦ ὡς *ὀρνιθοτρόφος* παρίσταται. Ἐκ πάντων ὅμως τῶν ζώων ὁ ἰχθὺς κατέχει τὴν πρώτην θέσιν ἐπὶ τῆς ἀρχαίας τραπέζης, διὸ κατ' ἐξοχὴν *ὄψον* προσαγορεύεται. Ὁ Πλούταρχος λέγει τὰ ἑξῆς· «Ὡς γὰρ, πολλῶν ὄντων ποιητῶν, ἕνα τὸν κράτιστον ἐξαιρέτως ποιητὴν καλοῦμεν, οὕτω πολλῶν ὄντων ὄψων, ἐκνενίκηκεν ὁ ἰχθὺς μόνον ἢ μάλιστά γε ὄψον καλεῖσθαι, διὰ τὸ πολὺ πάντων ἀρετῇ κρατεῖν· καὶ γὰρ ὀψοφάγους καὶ φιλόψους λέγομεν, οὐχὶ τοὺς βοείοις χαίροντας, ὥσπερ Ἡρακλῆς, ὃς τοῖς κρέασι χλωρὰ σῦκα ἔχων ἤσθιεν, οὐδὲ τὸν φιλόσυκον, οἷος ἦν ὁ Πλάτων· οὐ φιλόβοτρυν, οἷος Ἀρκεσίλαος· ἀλλὰ τοὺς περὶ ἰχθυοπωλίαν ἀναδιδόντας ἑκάστοτε, καὶ τοῦ κώδωνος ὀξέως ἀκούοντας». Ἐκ τούτου φαίνεται λοιπὸν ὅτι ἐν τῇ ἀγορᾷ τῶν ἰχθύων, ἥτις ἐπίσης *ἰχθὺς* ἐκα-

λεῖτο, ἀνηγγέλλετο ἡ ὥρα τῆς πωλήσεως αὐτῶν διὰ τοῦ ἤχου τοῦ κώδωνος.

Τὰ διάφορα εἴδη τῶν ἰχθύων περιγράφει ὁ Ἀθήναιος ἐν ἐκτάσει ἐν τῷ Ζ. βιβλίῳ. Πολλοῦ ἐτιμῶντο πρὸ πάντων αἱ ἐγχέλεις τῆς Κωπαΐδος λίμνης, ὡς πάντων τῶν ἰχθύων εὐχυλότεραι καὶ πολύτροφοι· διὸ δὲν ἦσαν τοῖς πᾶσι προσιταί. Λίαν ἐπιτυχῶς ἐκάλεσέ τις λοιπὸν τὴν ἔγχελυν «τῶν δείπνων Ἑλένην», καθὰ διηγεῖται ὁ Ἀθήναιος. Αἱ τῆς Κωπαΐδος λίμνης ἐγχέλεις ἦσαν τοσοῦτον ὑπερμεγέθεις, ὥστε οἱ Βοιωτοὶ συνείθιζον νὰ στεφανώνωσιν αὐτὰς δίκην ἱερείων καὶ νὰ προσφέρωσι τοῖς θεοῖς θυσίας. Περίφημοι ἦσαν καὶ αἱ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ, μολονότι οἱ ποτάμιοι ἰχθῦς ἐν γένει δὲν εἶχον πολλὴν ἀξίαν. Ὀνομαστοὶ ἦσαν προσέτι καὶ οἱ λεγόμενοι γόγγροι ἢ γρύλλοι, μεγάλοι θαλάσσιοι ἰχθῦς, κατ' ἐξοχὴν οἱ τῆς Σικυῶνος, ἔνθα καὶ ἀμαξαῖοι ἡλίσκοντο. Ὅτι ὁ γόγγρος (τὴν σήμερον μουγγρί) λίαν ἐξεταμᾶτο φαίνεται ἐκ τινος ἀποσπάσματος τοῦ ποιητοῦ τῆς νέας κωμῳδίας Φιλήμονος, ἔνθα ἱστορεῖται ὅτι ὁ Ποσειδῶν προτιμᾷ πάντων τούτων τὸν ἰχθὺν νὰ προσφέρῃ τοῖς θεοῖς δῶρον εἰς τὸν οὐρανόν, μάγειρος δέ τις σεμνυνόμενος ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ τέχνῃ λέγει ὅτι, πάντες οἱ τοῦ γόγγρου γευόμενοι γίνονται θεοί, καὶ αὐτοὶ οἱ νεκροὶ μάλιστα ὀσφραινόμενοι ἀναλαμβάνουσι ζωήν. Ἐννοεῖται ὅμως οἰκοθεν ὅτι τοιοῦτοι ἰχθῦς ἦσαν προνόμιον μόνον τῶν εὐπόρων ἐκ τῶν πολιτῶν, ἐν ᾧ οἱ μὴ ἔχοντες ἱκανὰ μέσα ηὐχαριστοῦντο μὲ τοὺς τεταριχευμένους ἰχθῦς, ὡς ἡ ἀφύη, ὁ σαπέρδης (σημ. ἀρίγγα) κτλ. Ὅτι αἱ τιμαὶ τῶν ταρίχων ἦσαν εὐτελεῖς φαίνεται οὐ μόνον ἐκ τῆς συνήθους παροιμίας «ἂν μὴ παρῇ κρέας τάριχος στερκτέον», ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς μετωνυμικῆς χρήσεως τῆς λέξεως τάριχος ἐπὶ οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχοντος ἀνθρώπου. Ἀλλ' οὐχ ἧττον οἱ Ἀθηναῖοι τοσαύτην ἐποιοῦντο σπουδὴν περὶ τὰ ταρίχη, ὥστε καὶ πολίτας ἀνέγραψαν τοὺς υἱοὺς τοῦ ταριχοπώλου Χαιρεφίλου. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μαγείρευμα τῶν ἰχθύων, ἐκτὸς τῶν ἑφθῶν, ὀπτῶν καὶ τηγανιστῶν, ἐγνώριζον οἱ παλαιοὶ καὶ τὴν ἐν λοπάδι λεγομένην σκευασίαν αὐτῶν, ἥτις ἐγίνετο διὰ παντοίων ἡδυσμάτων ἢ ἀρτυμάτων· οὕτω π. χ. παρεσκευάζετο ἡ καλουμένη «τευθὶς σακτὴ ἢ ὠνθυλευμένη», ἥτις ἐγεμίζετο μὲ ἡδύσματα ἀπαραλλάκτως ὅπως τὴν σήμερον τὸ «παραγεμιστὸν καλαμάρι», ἢ ὁ σωλὴν εἶδος θαλασσίου ὀστρακοδέρμου (νῦν σουλήνα)· ὡς ἡδύσματα ἐχρησίμευον ὁ ἀρωματικὸς σπόρος τοῦ κοριάννου, τὸ κρόμμυον καὶ ὁ ὀπὸς (καθὼς καὶ ὁ καυλὸς καὶ ἡ ῥίζα τοῦ περιφήμου Κυρηναϊκοῦ σιλφίου)· ἐννοεῖται δὲ ὅτι ταῦτα μεταξὺ ἄλλων ἦσαν καὶ τῶν κρεάτων ἀρτύματα. Ἐν τέλει ἀναφέρω ὅτι καὶ αἱ ὁμηρικαὶ γαστέρες ἐγένοντο κοινὸν ἐπὶ τῶν κλασσικῶν χρόνων καὶ σύνηθες φαγητόν, ἀλλάντες ἢ χορδαὶ ἔτι καλούμεναι, ὠπτῶντο δὲ πεπληρωμένοι λίπους ἢ κοπανισοῦ κρέατος.

Ἡ τοσαύτη περὶ τὴν τροφὴν ἐπελθοῦσα ποικιλία συνετέλεσε φυσικῶς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς μαγειρικῆς τέχνης καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ γένους τῶν μαγείρων, οἵτινες ἰδίως ἐπὶ τῶν μακεδονικῶν χρόνων σπουδαῖον πρόσωπον ἐν τῇ νέᾳ κωμῳδίᾳ ἀποτελοῦσι· διότι πρὸ τούτων δοῦλοι τοὐλάχιστον ἐκτελοῦντες ἔργα μαγείρου σχεδὸν δὲν μνημονεύονται. Ἡ Ἑλληνὶς τῶν παλαιῶν χρόνων, ἥτις ἐθεώρει καθῆκον ἱερὸν τὴν διοίκησιν τῆς οἰκίας ἐν γένει, εἶχε καὶ τὴν φροντίδα τοῦ μαγειρεύειν ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως· ἠδύνατο νὰ ἐπιστατήσῃ οὐχὶ εὐαρίθμων ὑπηρετριῶν, οὐχ ἧττον ὅμως ἐθεωρεῖτο τιμὴ καὶ φρόνιμον ἔργον ἡ παρασκευὴ τῶν φαγητῶν ὑπ' αὐτῆς τῆς νοικοκυρᾶς, ἵνα μεταχειρισθῶ τὴν λέξιν τοῦ λαοῦ· οὕτως ἀφ' ἑτέρου ὁ ἀνὴρ ἐπρομηθεύετο ἐν τῇ ἀγορᾷ τὰ τρόφιμα ἔστω καὶ πλούσιος.

Τὸ γένος τῶν μαγείρων δύναταί τις νὰ ὑποδιαιρέσῃ εἰς δύο τάξεις, εἰς τὴν τῶν κρεωπωλῶν, οἵτινες κατέκοπτον καὶ παρέθετον ἐν τῇ ἀγορᾷ ἐπὶ τῆς κρεωπωλικῆς τραπέζης μαγειρευμένα κρέατα εἰς πώλησιν, καὶ δεύτερον τὴν τῶν οἰκιακῶν μαγείρων· ὁ χαρακτὴρ αὐτῶν παρίσταται ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἰδίως τῆς νέας κωμῳδίας ὡς πονηρὸς καὶ ἀλαζονικός· διὸ ὀρθῶς ἀποφαίνεται ὁ Ἀθήναιος διὰ τῶν ἑξῆς λίαν ἐκφραστικῶν λέξεων· «ἀλαζονικὸν δ' ἐστὶ πᾶν τὸ τῶν μαγείρων φῦλον». Ἐν Λακεδαίμονι ὤφειλον οἱ μάγειροι νὰ γνωρίζωσιν μόνον τὴν τέχνην τοῦ μαγειρεύειν κρέας καὶ ὄχι περισσότερον· ἄλλως ἐξωρίζοντο ἐκ Σπάρτης. Ἄλλως ὅμως εἶχε τὸ πρᾶγμα ἐν Ἀθήναις, ἔνθα προσήρχοντο μάγειροι σεμνυνόμενοι ἐπὶ τῇ ἑαυτῶν τέχνῃ πολλαχόθεν· κατ' ἐξοχὴν περίφημοι ἦσαν καὶ περιζήτητοι οἱ ἐκ Σικελίας, Συβάριδος καὶ ἐσχάτως οἱ ἐκ Χίου προερχόμενοι. Οὗτοι ἐμισθοῦντο ἔν τινι ἰδιαιτέρῳ μέρει τῆς πόλεως, ὅπερ κατὰ τὸν Πολυδεύκην ἐκαλεῖτο μαγειρεῖον. Ὅτι δὲ ἡ τέχνη αὐτῶν ἦτο περισπούδαστος δηλοῦσι τὰ διάφορα συγγράμματα τῶν ἀρχαίων, ὧν μόνον τὰ ὀνόματα διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν. Πρὶν ἢ περάνω τὸν περὶ μαγείρων λόγον, προσθέτω ὅτι τὸ βούτυρον ἦτον ἄγνωστον ἐντελῶς, μόνον δὲ δι' ἐλαίου ἐμαγειρεύοντο καὶ οἱ ἰχθῦς καὶ τὰ λοιπὰ κρέατα[1].

ΠΩΣ ΧΑΙΡΕΤΙΖΟΥΣΙΝ ΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΛΑΟΙ

Πῶς χαιρετίζουσιν εἰς ὅλα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη; Ποίας λέξεις μεταχειρίζονται, ποίας φράσεις προσηγορίας ἔχουσιν ἐν χρήσει οἱ διάφοροι λαοὶ τῆς Εὐρώπης;

Ἐν τῇ Ἀνατολῇ οἱ τύποι τοῦ χαιρετισμοῦ ἔχουσι τὸ ἄρωμα τῆς ἀρχικῆς ἁπλότητος. Ὁ Ἄραψ λέγει· «Εἴθε ἡ πρωΐα νὰ εἶνε καλή».—«Ὁ Θεὸς νὰ σὲ ἔχῃ ὑπὸ τὴν εὔνοιάν του», λέγει ὁ Ὀθωμανός. Ὁ Πέρσης προφέρει χαιρετισμὸν κατὰ

1. Ἔραν. ἐκ τῆς «Περὶ τῶν συμποσίων τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων» διατριβῆς τοῦ κ. Δ. Μάλτου.

τὸν ἑπόμενον τύπον· «Εἴθε ἡ σκιά σου νὰ μὴ ἐλαττωθῇ ποτε». Τύπος ληφθεὶς ἐκ τῶν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ εἰδικῶν περιστάσεων, καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος ζῇ ὑπὸ καυστικὸν ἥλιον.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἔχουσιν ὡσαύτως χαιρετισμὸν σχετικὸν πρὸς τὸ διακεκαυμένον αὐτῶν κλίμα· «Πῶς ἔχει ἡ ἐφίδρωσις;» — «Ἡ ἐφίδρωσις σᾶς φέρει ὑγείαν;» Οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ τὰ περὶ τῆς ὑγιεινῆς καλῶς γινώσκοντες, λέγουσιν ὅτι ἡ ἐφίδρωσις σώζει τὸν ἄνθρωπον ἐκ πολλῶν ἀσθενειῶν.

Οἱ τῆς γαστρὸς θεράποντες Κινέζοι ἀπευθύνουσι τὰς ἑπομένας λέξεις εἰς ὄντινα συναντῶσι τὴν πρωΐαν· «Ἐφάγατε τὸ ῥύζι σας;»—«Ὁ στόμαχός σας χωνεύει καλῶς;» «Εἶνε εἰς καλὴν κατάστασιν;

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, οἱ ἵλαρὸν ἔχοντες τὸ ἦθος, ἔλεγον «Χαῖρε». Οἱ νεώτεροι Ἕλληνες, κατασταθέντες ἄνθρωποι θετικοὶ καὶ ἔμποροι πρὸ πάντων, χαιρετίζουσι λέγοντες «Τί κάμνετε;» δηλαδὴ «Πῶς βαίνουσιν αἱ ὑποθέσεις; Τὸ ἔλαιον πωλεῖται; τὰ σταφύλια, τὰ σῦκα καὶ τὸ μέλι εἶνε ἄφθονα;»

Οἱ πρῶτοι Ῥωμαῖοι, αὐτὸς ὁ ἀνδρεῖος λαός, ὁ ἐγκρατής, ὁ ἀδιαλείπτως ἐξασκῶν τὸ σῶμα, ἔλεγον χαιρετίζοντες «Salve», «Vale», δηλαδὴ «ἔσο ὑγιής»· «ἔσο ἐν εὐεξίᾳ»· ἢ «Quid agis», «εἰς τί δαπανᾷς τὴν ἱκανότητά σου;» Οἱ Ῥωμαῖοι δὲ τῆς παρακμῆς ἐχαιρέτιζον διὰ τρόπου θηλυπρεποῦς: «Dulcissime rerum», «Ὦ τὸ γλυκύτατον τῶν πραγμάτων».

Οἱ βόρειοι Ἰταλοὶ ἔλεγον ποτὲ «Sanità e guadagno», «Ὑγεία καὶ κέρδος». Ἔλεγόν ποτε ἐν Νεαπόλει «Crescite in santitate» «Αὐξάνεσθε ἐν ἁγιωσύνῃ». Σήμερον λέγουσιν ἐν Ἰταλίᾳ «Come sta?» «Πῶς ἔχετε;» Εἶνε δὲ τοῦτο ὁ τετριμμένος χαιρετισμὸς ὅλων τῶν λατινικῶν λαῶν μετὰ μικρῶν τινων παραλλαγῶν.

Οἱ Ἱσπανοὶ ἔχουσι καὶ τινας ἄλλους τύπους ἐκ τῆς θρησκείας, ὡς «Πορεύεσθε μετὰ τοῦ Θεοῦ».

Ὁ συνήθης τῶν Γερμανῶν χαιρετισμὸς προφέρεται τριτοπροσώπως «Πῶς πηγαίνει;» ἢ «πῶς πηγαίνετε;»

Οἱ Ὁλλανδοί, λαὸς ἐξόχως ἐμπορικὸς καὶ ναυτικὸς χαιρετίζει «Πῶς ταξιδεύετε;» Ὁ Σουηδὸς «Πῶς δύνασθε;» δηλαδὴ εἶσθε ὑγιής, δυνατός;

«Πῶς ζῆτε παρ' ὑμῖν»; λέγει ὁ φιλόξενος Σκῶτος. Ὁ Ῥῶσσος λακωνικῶς λέγει, «Ἔσο καλά». Τέλος ὁ Ἄγγλος ἀπευθύνει τὸ How do you do; «Πῶς κάμνετε;» ἢ ἁπλῶς «πῶς εἶσθε;» *Δ

1. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι σφάλλει ὁ γράψας τὰ ἀνωτέρω, ἐξ οὗ παραλάβομεν μεταφράσαντες τοὺς χαιρετισμούς, εἰς τὰ περὶ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Ὁ γνήσιος ἑλληνικὸς χαιρετισμὸς εἶνε τὸ «Γειά σου», «Ἔχε γεία», «Ὥρα καλή». Ἄλλως δὲ καὶ τὸ «Τί κάμνεις;» δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν ἐπὶ χαιρετισμοῦ λεγόμενον τοῦ τί ἐργάζεσαι, ἀλλὰ «πῶς ἔχει ἡ ὑγεία».

ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ

Κατὰ τὸ 1871 τὸ Λονδῖνον κατῳκεῖτο ὑπὸ 3,254,280 κατοίκων. Ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνῆλθε σήμερον εἰς 3,814,571, δηλαδὴ παρουσιάζει αὔξησιν 560,311 ἐν διαστήματι δέκα ἐτῶν.

Τὸ 1801 τὸ Λονδῖνον ἠρίθμει μόνον 958,863 κατοίκους. Ἀπὸ τοῦ 1871 λοιπὸν ἄρχει τοῦ 1881 ἡ αὔξησις ἐγένετο κατ' ἀναλογίαν 17 %, κατὰ δὲ τὰς προηγουμένας δεκαετεῖς περιόδους μόνον 15 % καὶ 16 %. Ἂν ἐξακολουθήσῃ ἡ αὐτὴ ἀναλογία, τὸ Λονδῖνον κατὰ τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος θ' ἀριθμῇ 5 ἑκατομμύρια κατοίκων.

Ἐκ τῶν 3,814,571 κατοίκων τοῦ Λονδίνου 2,280,568 μὲν ἀνήκουσιν εἰς τὰ βόρεια τμήματα τῆς μεγαλοπόλεως ταύτης, 1,260,578 δὲ εἰς τὰ νότια τμήματα. Ἐν τοῖς τελευταίοις τούτοις ἡ αὔξησις εἶνε μᾶλλον ἐπαισθητή.

Ἀκριβῶς ὅμως τοὐναντίον συμβαίνει εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ Λονδίνου, τὸ καλούμενον Ἄστυ. Τῷ 1801 τὸ Ἄστυ ἠρίθμει 56,859 κατοίκους· σήμερον δὲ κατοικεῖται ὑπὸ μόνον 52,889. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶνε λίαν εὐεξήγητον. Οἱ ἄνθρωποι τῶν ὑποθέσεων, οἵτινες τὴν ἡμέραν πλημμυροῦσιν ὡς κύματα τὰς ὁδοὺς τοῦ Ἄστεως, τὴν ἑσπέραν ἀποσύρονται. Ἅμα τῇ νυκτὶ διευθύνεται καὶ ὑπάλληλοι μεταναστεύουσι σωρηδὸν πρὸς τὰ ἐν τῇ ἐξοχῇ ἢ τοῖς προαστείοις διαιτήματα αὐτῶν, ἀφίνοντες ἐρήμους τὰς εὐρυτάτας ἐκείνας ὁδούς, ἐν αἷς πρό τινων ὡρῶν τοσαύτη ζωὴ ἐκυκλοφόρει. Τὴν νύκτα δὲ τὸ Ἄστυ ἐγκαταλελειμμένον εἰς χιλιάδας τινὰς ἐνδεῶν, θυρωρῶν καὶ νυκτοφυλάκων, ὁμοιάζει πρὸς ἐρημωθεῖσαν πόλιν.

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Ἡ κυρία Ν*, ταχέως παρηγορηθεῖσα διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός της, συνῆψε δεύτερον γάμον. Κυριακήν τινα προσκαλεῖ τὸν νέον σύζυγον νὰ τὴν συνοδεύσῃ εἰς τὸ νεκροταφεῖον, ὅπου ἀναπαύεται ὁ προκάτοχός του.

Ὁ σύζυγος συναινεῖ.

Ἀφοῦ ἐπεσκέφθησαν τὸν τάφον τοῦ μακαρίτου, ἡ κυρία, καθ' ἣν στιγμὴν ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσωσι, λαμβάνει μεθ' ἑαυτῆς τὸν μεγαλοπρεπῆ στέφανον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀποθέσει ἐπὶ τοῦ τάφου κατόπιν τοῦ θανάτου τοῦ πρώτου συζύγου.

— Ἀλλά, λέγει ὁ νέος, ἠμπορεῖς νὰ τὸν ἀφήσῃς· αὐτὸ δὲν μὲ πειράζει καθόλου.

— Ὦ! λέγει ἀφελῶς ἡ κυρία, καλλίτερα νὰ τὸν πάρω. Εἴμπορεῖ νὰ μοῦ χρησιμεύσῃ καμμιὰ ἄλλη φορὰ πάλι.

*
* *

Αἱ τιμαί, ἡ φήμη, ὁ πλοῦτος, ὅταν μᾶς ἔρχονται ἀργά, εἶνε ὡς οἱ ἀδάμαντες εἰς τὴν γραῖαν γυναῖκα· κοσμοῦσιν, ἀλλὰ δὲν ὠραΐζουσιν ἡμᾶς.

*
* *

Ἐρωτηθείς ποτε ὁ Διογένης διατί τὸ χρυσίον εἶνε ὠχρόν·

— Διότι, εἶπε, πολλοὶ τὸ ἐπιβουλεύονται.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

Οἱ Ἕλληνες δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν τὸ βαθὺ ἐκεῖνο φιλοσοφικὸν ῥῆμα, ὅτι τὸ παρὸν κυοφορεῖ τὸ μέλλον, ὅτι ἐκεῖνο μόνον φύεται τὸ ἔαρ ὅ,τι σπαρῇ τὸν χειμῶνα, καὶ ὅτι, ἐὰν διὰ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, τὰ οὔτε σπείροντα οὔτε θερίζοντα, φύουσι χόρτον ἄσπαρτον οἱ ἀγροί, οἱ λαοὶ ὅμως καὶ τὰ ἔθνη θερίζουσι μόνον ὅ,τι ἔσπειραν, καὶ δρέπουσιν ὅ,τι ἐφύτευσαν. Ἐὰν δὲν ἔσπειρεν ὁ Καβοὺρ, δὲν ἐθέριζεν ἡ Ἰταλία· ἐὰν δὲν ἐφύτευεν ὁ Βίσμαρκ ἀπὸ τοῦ 1861, δὲν ἔδρεπον οἱ Πρῶσσοι μετὰ δεκαετίαν· ἐὰν οἱ πατέρες τῶν πατέρων ἡμῶν δὲν ἐκαλλιέργουν ἐπὶ πολλὰς ἐτῶν δεκάδας τὸν σπόρον τῆς ἐλευθερίας, δὲν ἐκαρποῦντο αὐτὸν οἱ πατέρες ἡμῶν τὸ 1821· ἂν ὁ Λουδοβίκος Ναπολέων — ἵνα καὶ σκιὰν θέσω παρὰ τὰ φῶτα — δὲν ἔσπειρεν ἐπὶ εἰκοσαετίαν τὴν ἐκθήλυνσιν καὶ τὸν ἐκφυλισμὸν ἐν Γαλλίᾳ, δὲν ἐθέριζεν, αὐτὸς μὲν τὴν ἐπαίσχυντον πτῶσίν του, ἡ δὲ Γαλλία τὰς φοβερὰς τῶν τέκνων αὐτῆς ἑκατόμβας. Ἀτενίζωμεν λοιπὸν μετὰ παρηγόρου προσδοκίας εἰς τὸ μέλλον ἡμῶν· μὴ ἀρκώμεθα ὅμως εἰς εὐχὰς μόνον καὶ εἰς ἐλπίδας. Μὴ γοητευώμεθα ἐκ τοῦ ὡραίου ἀντικατοπτρίσματος, ὅπερ προτρέχων ὁ πόθος εἰκονίζει πρὸ τῶν ὀμμάτων ἡμῶν. Ἐργαζώμεθα! Laboremus! Ἀποσείσωμεν τὴν νάρκην, ἥτις μᾶς κατέλαβεν! Ἀποπνίξωμεν ἕκαστος τὸν ἀτομικὸν αὐτοῦ ἐγωϊσμὸν, τὸν γεννήσαντα τὴν φοβερὰν ἡμῶν πρὸς τὰ κοινὰ ἀδιαφορίαν, καὶ ἐννοήσωμεν τέλος, ὅτι μόνον εὐπραγοῦντος τοῦ ὅλου εὐπραγοῦσι τὰ ἄτομα. Μὴ ἀπελπιζώμεθα δὲ ἐκ τῆς σημερινῆς ἡμῶν καταστάσεως. Ἡ ἄνω καὶ κάτω καὶ πρὸς οὐδένα σκοπὸν φερομένη πολιτικὴ ἡμῶν ἐνέργεια, ὁ ἀνερμάτιστος κοινωνικὸς ἡμῶν βίος, ἡ διανοητικὴ ἡμῶν ζύμωσις, ἐξ ἧς πολὺς μὲν ὁ τάραχος, μέχρι δὲ μέχρι τοῦδε ἡ παραγωγὴ, εἰσὶ φαινόμενα φυσικὰ καὶ ἀναγκαίως παρεπόμενα τοῖς σήμερον καιροῖς. Διαβιοῦμεν περίοδον μεταβατικὴν, διερχόμεθα ἐποχὴν παρασκευῆς καὶ δοκιμασίας. Μὴ ἀξιῶμεν νὰ δρέψωμεν ἡμεῖς αὐτοὶ τὸν καρπὸν τῶν κόπων ἡμῶν, μηδὲ δυσφορῶμεν ἀναλογιζόμενοι, ὅτι μετὰ μακρὰς ἑνικυτῶν περιόδους θέλει βλαστήσει ὁ σήμερον ῥιφθησόμενος σπόρος. Ἂν ἡμεῖς ἐθερίσαμεν ὅ,τι ἄλλοι ἔσπειραν, πρέπει καὶ ἄλλοι νὰ θερίσωσιν ὅ,τι σπείρομεν ἡμεῖς. Ἡμᾶς ἔταξε σήμερον ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ σκαπανεῖς τῆς μελλούσης γενεᾶς· —ἂς προλειάνωμεν αὐτῇ τὴν ὁδὸν τῆς δόξης καὶ τῆς εὐημερίας· ἡμᾶς ἔθηκε σήμερον ἡ Πρόνοια πρώτην βαθμίδα, ἐφ' ἣν θὰ πατήσωσιν ἀναγκαίως οἱ μεθ' ἡμᾶς, ὅπως ἀναβῶσιν ὅπου προώρισται νὰ ἀναβῇ ποτε ἡ Ἑλλάς·—ἂς παρασκευάσωμεν τὴν κρηπῖδα ταύτην ἀσφαλῆ. Ἂς ἐργασθῶμεν λοιπὸν οὐχὶ διὰ τὸ παρὸν ἀλλὰ διὰ τὸ μέλλον. (Ἄγγελος Βλάχος).

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Τὸ ἀκόλουθον ἀνέκδοτον τοῦ φιλολογικοῦ βίου τοῦ Βαλζὰκ εὑρίσκομεν εἰς τὴν παρισινὴν ἐφημερίδα «Voltaire».

Ἔτέραν τινὰ ὁ Βαλζὰκ ἐδείπνει μετ' ἄλλων τινῶν λογίων καὶ τινος εὐφυοῦς συμβολαιογράφου.

Ὁ διάσημος μυθιστοριογράφος ἦτο λίαν περίφροντις καὶ σχεδὸν ἐφαίνετο ξένος τῆς διασκεδάσεως. Ἡ μελαγχολία του ἀπετέλει τοιαύτην ἀντίθεσιν πρὸς τὴν γενικὴν εὐθυμίαν, ὥστε ὁ συμβολαιογράφος τοῦ ἔκαμε παρατήρησιν περὶ τούτου.

— Ἐὰν νομίζετε ὅτι εἰμπορεῖ τις νὰ γελᾷ, ἀπεκρίθη ὁ Βαλζὰκ ὠργισμένος, ὅταν τὸ πρωὶ ὀφείλει νὰ πληρώσῃ χίλια φράγκα καὶ δὲν ἔχῃ λεπτὸν εἰς τὴν *τσέπη*!

— Αὐτὸ μόνον εἶνε; εἶπεν ὁ συμβολαιογράφος μειδιῶν.

Καὶ ἐξάγων τὸ χαρτοφυλάκιόν του·

— Ἰδοὺ, προσέθηκε, λάβε τὰ χίλιά σου φράγκα· θὰ μοὶ τὰ ἐπιστρέψῃς ἐκ τοῦ προϊόντος τοῦ πρώτου βιβλίου σου.

— Τοῦ *καλλιτέρου* βιβλίου μου, ἀπήντησεν ὁ Βαλζὰκ τονίζων τὴν λέξιν.

Καὶ προσκαλέσας τὸν ὑπηρέτην ἐζήτησε γραφίδα καὶ χάρτην, καὶ καλλιγραφικῶς ἔγραψε·

«Ὁ ὑποφαινόμενος ὑπόσχομαι νὰ ἀποδώσω εἰς τὸν κ. Χ* συμβολαιογράφον, ἐκ τοῦ προϊόντος τοῦ καλλιτέρου βιβλίου μου, τὸ ποσὸν φράγκων χιλίων, τὰ ὁποῖα ἐλευθερίως μοὶ ἐδάνεισε· — Βαλζάκ».

Ὁ συμβολαιογράφος ἐφύλαξε τὸ πολύτιμον αὐτόγραφον.

Παρῆλθον τρία ἔτη. Ὁ Βαλζὰκ εἶχε λησμονήσει ἐντελῶς τὸ πρᾶγμα, ὅτε ἡμέραν τινὰ ἔλαβε τὸ ἀκόλουθον ἐπιστόλιον·

«Φίλτατε, πρὸ μικροῦ ἀνέγνωσα τὴν *Εὐγενείαν Γρανδέ*. Ὁποῖον ἀριστούργημα! Εἶνε κατὰ τὴν γνώμην μου τὸ *καλλίτερον* βιβλίου σου.—Χ*».

Ὁ ὀφειλέτης ἐνόησε τί ἐσήμαινεν ἡ ἐπιστολὴ, ἀλλὰ μὴ ὢν εἰς θέσιν νὰ συμμορφωθῇ πρὸς τὸ συμπέρασμά της, ἀπήντησε:

«Ὑπομονή! Ἡ *Εὐγενεία Γρανδὲ* εἶνε ἐκ τῶν καλῶν ἔργων τοῦ Βαλζὰκ, ἀλλ' ὄχι τὸ *καλλίτερόν* του. — Βαλζάκ».

Δέκα ἔτη παρῆλθον ἀκόμη, ἡ δὲ ἔκδοσις τῶν *Πτωχῶν γονέων* ἐκίνησε τὸν συμβολαιογράφον εἰς νέαν ὑπόμνησιν πρὸς τὸν ὀφειλέτην του.

«Δὲν εἴσθε καθόλου ἐνθαῤῥυντικὸς, ἀπεκρίθη ὁ Βαλζάκ· σᾶς βεβαιῶ ὅτι εἰμπορῶ νὰ γράψω πολὺ *καλλίτερα ἀκόμη*». Εἷς ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΣ

Ἀεὶ τοῖς μικροῖς μικρὰ διδοῦσι θεοί.

ΑΘΗΝΗΣΙ, — ΤΥΠΟΙΣ ΚΟΡΙΝΝΗΣ ΠΛΑΤΕΙΑ «ΟΜΟΝΟΙΑΣ»